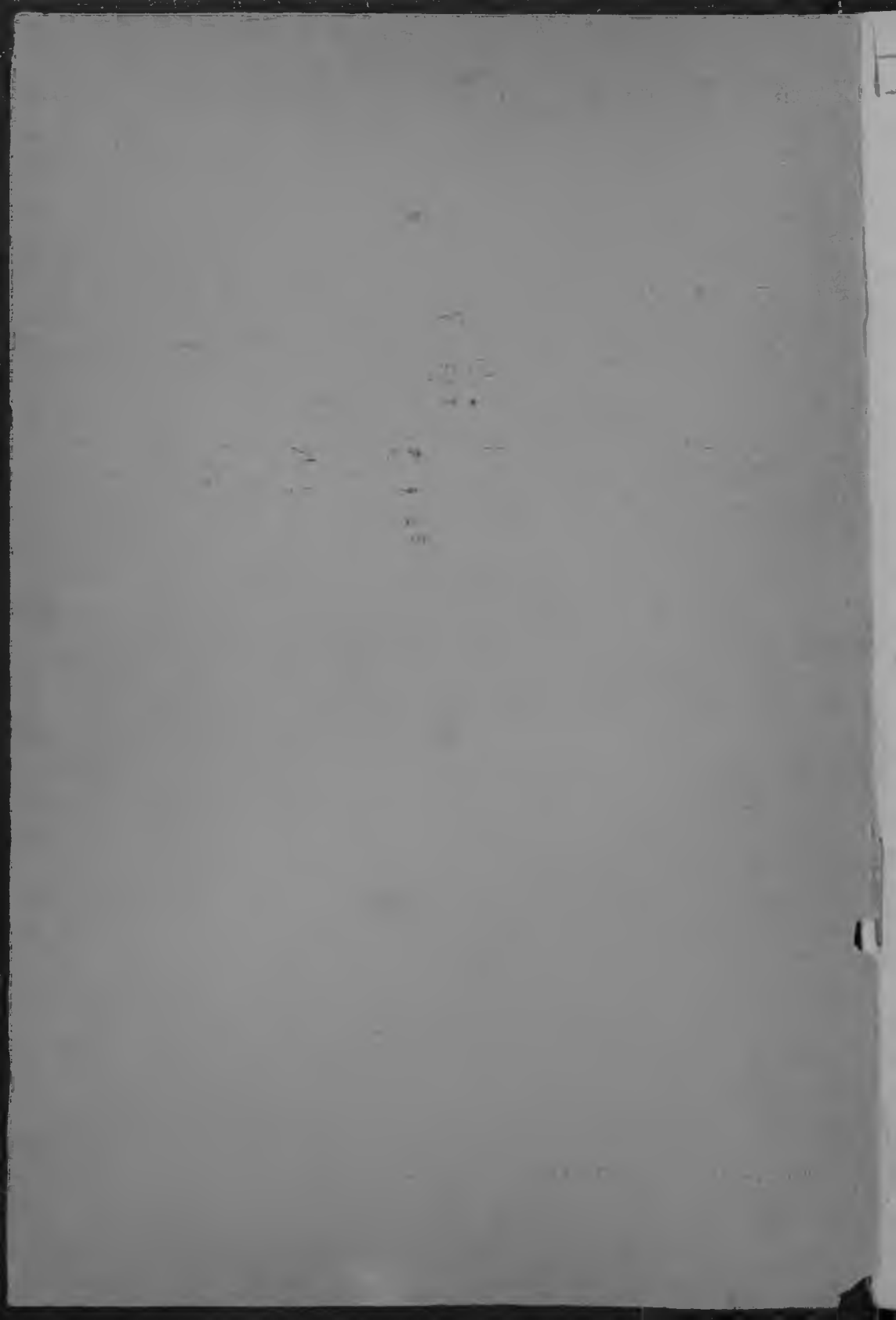

Проф. А. К. СКОРОХОДКО

М29-10
813

КЫЗІ СТРÖІТНЫ БУР СКÖТНÖJ дВОР

КОМІ ГІЗ СЫКТЫВКАР 1936

Коми-З

3-1396

Проф. А. К. СКОРОХОДКО.

КЫՂ
СТРÖИТНЫ
БУР СКÖТНÖJ двОР

КОМІ ГІЗ СЫКТЫВКАР 1936

Проф. А. К. СКОРОХОДЬКО. КАК ПОСТРОИТЬ СКОТНЫЙ ДВОР
Перевод с русского Торлопова.

Отв. ред. Д. Зезегов.

Тех. ред. Горинов.

Уполном. облита № 1370. Издание Коми Гиза № 84. Заказ типографии № 1356
Тираж 3000. Стат. формат 62×94, $\frac{1}{16}$. Печ. листов 2,5 знаков в печатиом ли-
сте 32,000. Сдано в набор 3-IX-36 г. Подписано к печати 7/X-36 г.

Отпечатано в типографии УМП, Сыктывкар, Дом печати.

Возкыв

Герjoзнöj помкајас пөвсын, кодјас вліјајтöны скöт-вїзöмын успехјас вылö, ыжыд тöдчанлун кутö скöтöс **зөн-вїзаөн да шоныда тövјöдöм**. Војвыв крај условїејасын, көнї скöт коллöдö уна тöлыс помещенїејасын, **зөн-вїзаөн тövјöдöмыд** зев јона завісітö сыс, кущöма мїјан **скöтнöj дворјас** могмöдöны скöтлыс потребностјассö; јона-ö правїлнö најöс вöчöма, јона-ö бура жївотнöјјас бөрса **дöзöрїтöны да сїз** возö. Вожынјыс дыржык мїјан скöт лїшїтöма пöскöтїна вылын здоровöја вїзöмыс; лїшїтöма шондї вескыд југөрјасыс; лїшїтöма сöстöм сынöд вылын пыр ветлöмыс да с. в. **Җїк гөгөрвоана**, мыј вевтула тупкöса помещенїејасын скöтөн тащöм куза олöмыс сувтöдö мїјанлыс крајöс омöлжык условїејасö, шуам, Централнöј Чернозöмнöј областын, Украинаын да Нїжневолжскöј крајын сертї. Тајö клїматлөн общöј условїејас дінас вывтї уна случајјасын öтлаасö нöшта вліјанїеыс і омöл скöтнöј дворјаслөн, кодјас кө-зыдöс, васöдöс, пемыдöс, најтöс, пöдöм дурк сынöдаöс да с. в. Ставыс тајö, медбöрын, вїсталö сы јылыс, мыј мїјанлы, сы мöгыс, медым лоны Сојузын возынмунныс скöтвїзан рајонөн, колö венны мїјанлыс куз төвјас да лöсöдны скöтлы төвјöм вылö торја бур условїејас. Тајö шедöдöм мöгыс, медвоз, колö правїлнöја да бура стрöйтны скöтнöј дворјас да бура најöс **дöзöрїтны, сетны шоныд, кос, сöстöм, југыд да удобнöј оланін**. Шедöдны тајöс позö, тащöм условїејас олöмö пöртöмөн:

1. Скöтнöј двор улö места правїлнöја бөрјöм, бөрјыны стрöїтельнöј материал да індыны дворлыс план.

2. дворлыс пышкѡссѡ праві́льнѡ́ја вѡ́чѡм, сетчѡ мѡ́сјасѡс, ѡ́шјасѡс, јалавічјасѡс да кука́нјасѡс праві́льнѡ́ја сувтѡ́длѡ́м; вспомога́тельнѡ́ј помеще́нїејас лѡ́сѡдѡ́м.

3. Скѡ́тнѡ́ј двор бѡ́рса праві́льнѡ́ј дѡ́зѡ́р. Татчѡ пырѡ́ны кујѡ́д, ку́з, волѡ́с весалѡ́м, чі́стїтѡ́м, белїтѡ́м, де-зї́нфіці́рујтѡ́м, шонтѡ́м, костѡ́м, сынѡ́д вежѡ́м (венті́лірујтѡ́м) да с. в.

4. А сы вѡ́сна мы́ј бы́д, весї́г бур скѡ́тнѡ́ј дворын скѡ́тјас век-жѡ́ олѡ́ны омѡ́лжык усло́віејасын вѡ́ла вылын дорыс, то колѡ́ содтыны нѡ́лѡ́д пункт: **скѡ́тнѡ́ј дворын жї́вотнѡ́јјас бѡ́рса колана дѡ́зѡ́р.** Татчѡ пырѡ́ны скѡ́тѡ́с весалѡ́м, налыс на́јтї́нјасѡ́ мыскалѡ́м, волѡ́сѡ́н снабжа́јтѡ́м да сі́јѡ́с уберї́тѡ́м; праві́льнѡ́ја вер-дѡ́м да јукталѡ́м; јѡ́рын бы́длунја прогу́лка да с. в.

Скѳтнѳј двор улѳ места бѳрјѳм

Вѳјыв крајын сѳлѳн шылыд равнѳнајаса да уналаын нурывв местајасѳн скѳтнѳј двор улѳ места да мусѳн бѳрјѳм јылыс вопрослы колѳ торјѳдны серјѳзнѳј внѳма-нѳје. Оз поз скѳтнѳј двор стрѳйтны вылын, кѳзыд тѳв-јаслы вѳсса местаѳ, сы вѳсна, мыј тѳвса кѳзыд тѳвјас скѳтнѳј дворјасын мѳдасны ветлыны пырыс да тѳдчы-мѳн кѳзѳдны најѳс. Сѳз-жѳ скѳтнѳј дворјастѳ оз ков стрѳѳтавны і вѳвтѳ улі местајасын, гуранјасын да вѳјѳм-ѳнјасын. Тащѳм местајасыс пыржык нурсалѳмаѳс, а сы вѳсна і дворјасыс вермасны лѳны јѳна васѳдѳс, а жѳж-јасыс сенѳ кѳзыдѳс. Улі местаын, сыыс кынзѳ, он вермы аззыны тулыс да гѳжѳм кѳжлѳ кос, удѳбнѳј јѳр. Гура-нѳ кутасны вѳзувтны сылан да зер вѳјас, мыј вѳсна ме-сталѳн нурсалѳмыс да стенајаслѳн васѳдлуныс мѳдас сѳдны. Гуранјасын јѳнжыка да щѳкыджыка чукѳрмѳны рујас, мыј вѳсна двѳрын лѳѳ васѳджык да кѳзыджык. Медбѳрын, гуранын абу удѳбнѳ двѳрыс вѳла вылѳ пет-кѳдлыны кујѳд ва, куз, мыскасѳм вѳјас да с. в.

Скѳтнѳј двор улѳ медбур местаѳн колѳ лыддыны шылыд да ѳеуна вылынжык участок, кодѳ сек-жѳ туп-кѳса тѳвса кѳзыд тѳвјасыс, но вѳсса шѳндѳлы, оз ѳјд-лыв да оз нурсав. Выгѳднѳ, медым двор сулалѳс ѳеуна вылынжык лѳан кујѳдвѳзанѳныс, но улынжык олан кер-кајасыс; мед вѳлѳ тајѳ керкајас сертѳыс тѳв сѳјын, а кујѳдвѳзанѳныс нѳшта ылынжык, сѳз-жѳ тѳв сѳјын.

Места бѳрјѳгѳн ыжыд тѳдчанлун кутѳ і мусѳнлѳн качѳствоыс. Медса ѳмѳла тујана нурсалѳм мусѳн. Нур-салѳм мусѳн вылын век лѳѳ двѳрын бырлытѳм васѳдлун да абу лѳсыд вѳчавны кузлы да мыскасан валы жѳжа-

чукорманінјас, сы вѳсна мыј гујасыс, весіг најѳс бетоні-
рујтѳмѳн, а торја-нін пу струб течѳмѳн, вывтї уна слу-
чајјасын тырѳны мупыща ваѳн да сы вѳсна оз бостны
аспіаныс сіјѳ кујѳд вајассѳ. Та вѳсна двѳр гѳгѳрын лоѳ најт-
жык, васѳджык; газ—амміак чукѳрмѳмыс, сынѳд лоѳ
нѳшта дука да рѳздражајушщѳјѳн. Помешшенїе лоѳ
јешщѳ ѳпаснѳјжыкѳн, сенї заразнѳј мїкрѳбјас **развївајт-
чѳмла**. Таыс кынї, нурсалѳм местајасын вајас, тулыс да
арса кадјасѳ вермасны вылѳ кыптыны да, кѳт і двѳр-
лыс жѳжсѳ оз ѳјдлы, но кутас васѳдмѳдны, најтѳдны
да кѳжѳдны. Век-жѳ лоас-кѳ стрѳїтны нурсалѳм местаѳ,
то, вылын індѳм вреднѳј торјасыс мед ескѳ ез лѳны,
фундаментыслыс столбјассѳ колѳ сувтѳдлыны жужыджыка
да сіјѳн кыпѳдны вылѳжык двѳрлыс жѳжсѳ. Медса
главнѳј торјѳн ташѳм учасѳок вылын лоѳ сіјѳс костѳм.
Та могыс позѳ прїменїтны лїбѳ прѳстѳј вѳсса канавајас
лїбѳ-жѳ тупкѳса канавајас, бѳрјајасас фашїнајас, їзјас
лїбѳ дѳскајасыс вѳчѳм кујїмпелѳса трубајас течѳмѳн.

Скѳтнѳј двѳр улѳ самѳј местасѳ колѳ тыртны да кы-
пѳдны скѳтнѳј двѳрсаыс скатјас вѳчѳмѳн. Жѳжыс ко-
лѳ лѳны 20 см. вылѳ вылынжык кышалан вѳлнѳј му сертї.
Двѳр гѳгѳр колѳ кодјыны васѳ кыскыс да чукѳртыс
вѳсса канавајас, чукѳртѳм васѳ бѳкѳ нуѳдѳмѳн (ѳтѳѳдѳн).

Медбур мусїнѳн лыдѳысѳ сещѳм мусїн, кѳнї унжы-
кыс лыа лїбѳ сојѳджык да кокнїа ас пырыс лѳзѳ ва да
сы вѳсна оз нурсав. Колана, медым мупыща вајас вѳ-
лны пыдынжыкѳс. Абу їчѳт тѳдчанлуна вѳпрѳс і му-
сїнлѳн крепыдлун. Грунт должен кокнїа кутны пост-
ројкалыс лїчкѳмсѳ да не лѳзны пѳлынтчѳмјас. Та вѳсна
нурсалѳм трундаа местајасын колѳ пыдѳ сујны пу столб-
јас, медым лѳны увереннѳјѳн, мыј најѳ оз сетны неѳт-
коѳа пуксѳм.

Строїтѳлнѳј матѳріалјас бѳрјѳм. Мїјан крајса унжык
рајѳнјасын тајѳ вѳпрѳсыс рѳшајтчѳ прѳстѳја. Мїјан ем
вѳр да сіјѳн пѳлзујтчам. Вѳр—зев бур строїтѳлнѳј ма-
тѳріал, мыј вѳсна мї Сојузса уна областјас да крајјас
сертї олам буржык условїејасын. Та вѳсна сымын гы-
рысжык требѳванїејас мї долженѳс пуктыны асланым
скѳтнѳј двѳрјаслы, кодјасѳс вѳчам пѳштї їк пуыс.

Но сѳветскѳј строїтѳлствѳлѳн наука да практїка пет-

көдлісны, мыј скөтнөј дворјас, коңушнајас, свінарнікјас да с. в. стрөітігөн вөр абутөм лібө тырмытөм вөсна позө зев бура пөльзујтчыны меставывса стрөітелнөј материалјасөн, кычі ізас сора сој, ізас сора сојыс вөчөм кірпіч (саман) да весіг му. Ташөм помещеніејасыс правілнөја стрөітөмөн да најөс колана ногөн дөзөрітөмөн нінөмөн абу омөлөс весіг кірпічыс да пуыс вөчөмјасыс, секі-жө лооны первојјасыс төдчымөн донтөмөсжык. Індөдјасла — кычі пөльзујтчыны сојөн, ізасөн да мукөдөн — колө обратітчыны соответствуйтыс кыгајас дінө. Пасјам, мыј ізас сора сојыс вөчөм (глынобітнөј), саманнөј да весіг ізас сора муыс течөм (землебйтнөј) стөнајас вөчавны Војвыв крајын чік позана.

Уж заводітігөн ыжыд вопросөн лоө двор фасад сулаланног жылыс вопрос — кодарө двор візөдө куз стөнјаснас. Міјан крајса условіејасын јона төдчана лоө, мед кыз мыј позө унжык шонді југөр пыріс өшіңјасөд, сы вөсна, мыј шондіөн бура јүгдөдөм скөтнөј двор лоө косжык да пемөсјас ҳонвізалунлы буржык. Та вөсна правілнөјжык дворлыс возывывса куз боксө вескөдны лунывывлан, а мышывывса стөнсө віңны војывывса көзыд төвјасыс пујасөн лібө кустарнікјасөн.

Колхознөј скөтнөј дворлөн план артавсө медвоз өтувтөм мөсјас лыд серті да налы лөсалана быдтан молоднак лыд серті.

Лыддысө-кө колхозын 50 лыстан мөс, то став молоднаксө быдтөмөн, став јурлыдыс вермас лоны ташөм: мөсјас — 50, өш-проізводітелјас — 1-2, кукаңјас — арлыднас квајт төлысөз — 36, молоднак 6 төлыссаң воонжынјөнөз — 18, јалавічјас — 14, а ставыс 120 јур. Ташөм расчөтјас бөстө Госселпроект 50 мөс вылө скөтнөј дворлөн аслас тіпөвөј проектын, ставнас 120 јур вылө. Сіз-кө стадалыс арлыд составсө да мукөд хожајственнөј ужјас төдвылө бөстөмөн, планын колө проектирујтны ташөм помещеніејас лібө плөшщадјас: 1) 50 мөсly да 2 өшly стојлөвөј помещеніе; 2) јөвчүкөртан помещеніе; 3) ва шонтан пөрт да дозмукјас мыскөм улө помещеніе; 4) мыскөм кос јөв дозмукјас вічөм вылө; 5) көрым дастан помещеніе; 6) грубөј да концентрірованнөј көрымјас да волөс һеыжыд запас вічөм вылө

места; 7) рөділнөй помещеније; 8) јөлөн јукталан ку-
каңјаслы — телатнік; 9) молоднақјаслы оланін; 10) јала-
вічјаслы оланін; 11) двор куға дежурнөйлы оланін;
12) тырсөдчанін; 13) скөтөс весітан места; 14) кујөдва
чукөртанін; 15) кујөдвіғанін да 16) скөтлы јөр.

Торјөн сулалө вопрос көрым фонд візөм јылыс, сі-
лоснөй установкајас јылыс, јөв переработајтөм јылыс,
вісыс пемөсјаслы изолятор јылыс, вылыс лөсөдөм пемөс-
јаслы карантиннөй помещеније јылыс. Нөті сомневајт-
чытөг, изолятор да карантин долженөс лоны скөтнөй дво-
рыс торја помещенијеын да тырмымөн ылнаын. Мы-
жө інмө став мукөд помещенијејаслы: рөділнөй, те-
латнік, јөвчукөртанін, дозмуквіғанін, көрым дастан по-
мещеније, дежурітанін, тырсөдчан места, то најө вер-
масны лоны кыңи мөсоланінкөд өті вевтулын, сіңи
дворсыс бокын. Колхозса ңеыжыд овмөсјасын донтөм-
жык лөсөдавны тајө помещенијејассө мөс оланінкөд
өті вевтулын, но сы пыңди молоднак да гырыс скөтјас
вісмөмјаскөд косасөм могыс сетөні колө нуөдны торја
чорыд ветеринарнөй мерајас.

Тајө помещенијејасыс-кө лоөны өті вевтулын, то
мөсјас да өшјас улө колө торјөдны дворлыс өті жыңсө.
Мөд жыңјас — мукөд помещенијејассө. Гөсселпроектлөн
50 мөс вылө скөтнөй дворлөн проект (1933 во) 120 јур-
лыд скөт дырји индө скөтнөй дворсө ташөм ногөн вө-
чөм: дворлөн вескыдвыв жыңјыс торјөдгө 50 мөс да
кык өш-производителјас улө. Мөсјас сувтөдчыссөңы ку-
чала ногыс кык радөн стенјаслаң јурөн, стен да кор-
мушкајас костас көрым сеталөм вылө туј колөмөн да
скөтнөй двор шөртыс кујөд петкөдлөм вылө туј колө-
мөн. Өзөсјас кык ортсыса да өті пыщкөсса, шујга бок-
са дворө.

Ортсыса өзөсјас вөчөңы — өтіыс помса жеңыд сте-
наас, мөдыс бокса куғ стенаас. Вөчөңы тамбурјасөн.
Тамбур іспөлујтсө турун да іңас ңеыжыд запас візөм
вылө.

Скөтнөй двор шујга жыңјө, коді сің-жө торјөдөма
кучаланогыс кујөд калідорөн, лөсөдөңы мышвыв куғ
стена дорас: көрым віғанін ларјасөн, вескіјасөн да кор-
ңерезкајасөн; сен-жө пач да ва шонтанін; көрым віғанін-

лы паныд, возладор стен дінас,— тамбур да молокослі-
вочнөй. Ұик көрым віғанін да пача поменщеније бердө
вөчсө јөлөн вердан кукаңјаслы 8 клеткаа помещеније;
кукаңјас сајын, сіјө-жө мышвыв стен пөлөныс,— рөділ-
нөй помещеније. Возладор стен дінын— јөлөн вердан
кукаңјас оланінлы да рөділнөјлы паныд местітчөны де-
журітанін да јөлөн вердан кукаңјаслы 12 клеткаа поме-
щеније. Вөзө, шујгавыв, кыкнан бокас 8 јүрөн кык
өтувја группөвөј станокјасын помещајтчөны том ку-
каңјас, сесга молоднак да, медбөрын, јалавичјас. Шујга-
выв жеңыд стен дінса ортсыса тамбурјас іспөлујтсөны
грубөј көрымјас вічөм вылө. Тајө проектас стојлөвөј
помещенијеын өті мөс вылө жож плөщад улө тор-
јөдсө 5,60 кв. м.; 1 мөс вылө сынөдлөн кубатура—14,5
куб. м.; помещенијелөн пыщкөсса судтаыс жожсаныс
пөтөлөкөзыс—2,60 м. Став скөтнөј дворлөн куз стөна-
ыслөн кузтаыс тамбурјастөг—70,83 м.; жеңыд стөнјас-
лөн кузтаыс—9,65 м., а пыщкөсыслөн пастаыс—9,10 м.

Мөсвіғанін да сылөн пыщкөс устројствоыс

Скөтнөј двор стрөітігөн да сылыс пыщкөссө обору-
дүјтігөн прідержівајтчам ташөм соображеніејасө.

1. **Өшіңјас да шөнді јүгөрөн дворөс јүрдөдөм.**
Кымын унжык скөтнөј двөрын шөнді јүгөр, сымын бур.
Шөнді јүгөр вывті полөзнөј жівөтнөјјаслы. Сіјө јөнмөдө
налыс зөңвізалунсө, кыпөдө аппетіт да көрымјас усвоі-
төм, омөлтчөдө мікрөбјасөс да віө најөс, костө поме-
щенијесө. Бура јүрдөдөм скөтнөј двөрын жівөтнөјјас
зөңвізәөсжык, јөнжыкөс да продуктівнөјжыкөс. Та вөс-
на, скөтнөј двөрын уна шөнді јүгөрыс не сөмын оз ков
повны, а мөдарө, колө зілны, медем помещенијеын вө-
лі кыз позө југыджык. Талы мешајтыс помка сөмын өті—
өшіңјас ыжыд площад дырјі скөтнөј двор вермө јона
көзавны. Тајө тырмытөмторјыскөд позө төдчымөңја
тышкасны бура, топыда кык пөвса өшің рамајас течөмөң
да најөс бура стеклөалөмөң. Вөјвыв крајлы лыддысө
тырманаөң өшіңјасын став стеклөјаслөн ташөм общөј
площад, коді лөө жож плөщадыс $\frac{1}{10}$ -сань $\frac{1}{15}$ -өз, но
не ешажык, (жожлыс плөщад кыгі і стеклөјаслыс төд-

малоны кузтасо паста вылас октомон). Телатник мукод помещенијас серти колө вочны југыджыкөс.

Ошинјас колө вочны сизик, медем жогсан ошин улыс коҥакозыс вөлі 1 м. 40 см. не ешажык. Вулөжык вочом ошинјасон, буржыка кутас јурдөдөгыны скотной дворлон пыщкөсыс. Стен куза ошинјас колө вочавны откода, медем ез вөвны бура да омөла јурдөдөминјас, векни да паскыд ошинкостјас. Шоныдсө буржыка кутом могыс ошинјассө колө вочны кыкпөвсөн. дворсө проветритом вулө ошинјас вөчсөны зирјас вылын сешом ногон, медем свежөј сынөд исковтис ошинсан потөлөк куза, а ез ус вескыда животнойјас вулө. Сы вөсна пыщкөс ошинлы зирјассө колө вочавны улыс рамаас да воставны сјөс пыщкөслаң, а ортсыса ошинлы зирјас вочны вылас да воставны сјөс ортсылаң. Ошинјас буржык вочны кузмөсөн, медем кузтаыс налон вөлі 1½ пөв ыжыджык судтасыс.

2. Воҥө, вывти ыжыд вопросон лоө жожјас правилноја вочом. Војвыв крајын жожјас вулө основной материалон лоө пу. Пу жожјас шоныдөс, но налон ем сјө ыжыд тырмытомтор, мыј најө вермөны кыскыны ас пиас ва, модногонкө куз, мыскасөм вajas, кујөд ва. Та вөсна пу жожјасын, најө бөрсa омөл дөзөр дырји колөны да весиг паскаласны заразној микробјас. Ва вөсна-жө жожлон пөвјасыс сисмөны, жугавлөны. Ва пу жож, таыс кынзи, нөшта вилыд. Медем ез ло тајө ыжыд тырмытомторјыс — ас пыщкас ва кыскөмыс — пу жожјас бөрсa колө пуктыны дугдывтом да чорыд дөзөр: ташом жожјаслы колө лоны пыр косон. Сизкө, аскадын да щөкыда кујөд весалөм, кузлон вөлнөја визувтом да сјөс роскөн чышкөм лооны быт коланаторјасон.

Жож волсалигон колө пуктыны быт нуөдан условие: жож плакајас топөдөны мөда-мөд динас сешом топыда, медем ез колны некущөма костјас (шелјас), кодјас пыр вермисны ескө вјавны жож улө быдпөлөс вajas да накод щөщ вескавы и заразној микробјас васыс животнойјаслон. Ташом шелјассаныс кокниджыка вөчалөны розјас шырјас да крысајас. Шелјасөс жож көзиджык, весиг жожувсө бура шонтөмон: шелјасөд ветлө төв. да животнойјас кокниджыка простудитчөны. Војвыв крајын

вөліны случајас, кор жожсö вöчлісны шелјасöн сізі арталöмөн, мыј куз мöдас мунны жожулö, көні сіјö вескалö сіралöм дöскајасыс вöчöм пöката сöд жож вылö да сіјö куза візувтас помещеніјеыс бокö. Мөвпалісны, мыј ташöм ногөн жівотнöјјас улын жожыс пыр лоö кос. Но ташöм ногөн жожјас стрöйтöм лезны поэтöмтор; најö, збылысö, вредітельскöјöс. Жож улö, кузыс кынзі, неунаөн мöдасны вескавны кујöд, öблед, јог, бус, а накöд öтлаын і заразнöј мікробјас вісыс жівотнöјјаслөн. Ставыс тајö мöдас кутны кузлыс візувтöмсö да сісмыны сукöд öтлаын, а мікробјас (кызі і шырјас, лібö крысајас) — ағзасы олан бур условіејас. Дворлөн сынöдыс пыр лоö і јонжыка дука, і јонжыка васöд, а тајö торјасыс жівотнöјјаслы вajasны сöмын вред. Лоö-кö заразнöј вісöм, двор вермас лоны сещöма зараітчöмөн, мыј тышкасны заразакöд лоас зев сöкыд.

Кузлы да мукöд вajasлы буржыка візувтöм могыс стојла жожсö колö вöчны кујöд ідралан тујлаң пöлöсөн, 1 см. уклон жож кузта 1 м. вылö арталöмөн. Ыжыджык уклон вреднöј. Крутöј жож вылын тыра мөсјас вермасны чөвтчыны, лібö налөн вермас лоны влагалішше да матка усöмјас.

Жожув колö лоны төв ветлöмыс да көзыдыс пöдсаөн, мөдногөн жож лоö көзыд. Көзыд жож-жö лоö дворлөн зев ыжыд тырмытöмтор. Көзыд жож вылын жівотнöјјас щöкыджыка прöстудітчöны асныс да прöстудітöны вöрасö, чінтöны јöv сетöмсö, вісмöны ревматізмөн да с. в. Көзыд жожјас торја вреднöјöс том скöтлы, сы вöсна кукаңјас да порспіјан јона кулөмјасын најö овлöны главнöј помкаөн. Сіз-жö көзыд жожјас шонтöм вылö колö віңны уна волöс.

Пу абутöм дырјі жожјас вермасны лоны і ізас сора сојыс. Сещöм жожјасыс донтöмжыкöс пуыс, но јона омöлжыкöс пу жожјасыс. Гој кокніа жугавлö кокулын; лоöны гуранјас, куз візувтны оз вермы да сој вазö. Жівотнöјлы кузлыны локжык да көзыджык; сіјö јонжыка пачкајтчö. Гој дөмасјас кутчысöны омöла. Кујöд весалан тујјасын жожјас, пу абутöм дырјі, вермасны лоны і ізыс, четверт метра кызта лыа слöј вылын волсалöмөн.

3. Јона тѳдчанаѳн лоѳ стојлѳјаслѳн ыждаыс — налѳн куѳтаыс да пастаыс. Ем стојлѳјаслѳн, кык тѳп — куѳѳс да жењыдѳс. Куѳ стојлѳјас — куѳѳсжык пемѳс туша куѳтаыс. Мѳс вермас вешјыны кормушкасан ѳтѳ восковбѳрѳ да век-жѳ сулавны бѳр кокјаснас стојлѳ жѳж вылын, кујѳд жѳлѳбѳ вескавтѳг. Ташѳм стојлѳјас дырјѳ мѳс вѳлнѳја кујлѳ сенѳ, јурсѳ кормушка воѳын кутѳмѳн да бѳрсѳ кујѳд жѳлѳб вестѳ ѳшѳѳтѳг. Ташѳм куѳ стојлѳыс абу выгѳднѳј кыѳѳ плѳшщад да стрѳителнѳј материал лѳшнѳј вѳѳм вѳсна, сѳѳѳ ѳ сы вѳсна, мыј мѳслѳн кујѳд вескалѳ оз кујѳд жѳлѳбѳ, а стојлѳ жѳж вылѳ да мѳс водѳ бѳрнас аслас кујѳд вылѳ, пачкајтѳѳ сѳјѳн да сы вѳсна-жѳ сетѳ ѳ јонжыка ѳајт јѳв.

Ташѳм куѳ, воѳза кадјасѳ пыржык вѳвлѳм стојлѳјас пыддѳ, ѳнѳ вѳчалѳны жењыдјасѳс, стѳч мѳс туша куѳта сертѳ. Сѳѳ-жѳ ѳ кормушкајасѳс вѳѳѳны лапкыдѳс, воѳза ѳорсѳ жѳжсан 25 см-ыс ѳе вылѳжык, жѳвѳтнѳј гола вестѳд ѳеыжыда бѳстыштѳмѳн. Мѳс вермас кујлыны кормушка вылын јурсѳ кутѳмѳн. Жењыд стојлѳ дырјѳ, кормушка вестын јурсѳ кутѳмѳн, бѳр кокјаснас мѳскыс пыксѳ стојлѳ помѳ, код сајын мунѳ-нын кујѳд жѳлѳб. Тајѳ ногѳн, мѳслѳн кујѳд вескалѳ оз стојлѳ жѳж вылѳ да оз сѳјѳ туша улѳ, а кујѳд жѳлѳбѳ. Мѳс оз ѳајтѳст ассыс тушасѳ. Ташѳм жењыд стојлѳјасыс вылѳ колѳ еѳажык волѳс, економѳтѳны плѳшщадсѳ да стрѳителнѳј материалјас да мѳскыс да јѳлыс лѳѳны јонжыка сѳстѳмѳс. Та вѳсна жењыд стојлѳјас практикујтсѳны став совхозјасын да колхозјасын.

Жењыд стојлѳлѳн куѳтаыс сулалѳ жѳвѳтнѳј ыжда сајын: гырысжык пѳрѳѳајаслы сѳјѳ лоѳ ыжыджык, а поснѳлы — ѳѳѳтжык. Гырыс мѳсјаслы-кѳ лѳсѳдны вывтѳ жењѳѳѳм стојлѳјас, то мѳсјас мѳдасны бѳр кокјаснас сулавны оз стојлѳ жѳжын, а канаваын, мыј вѳсна мѳсјаслѳн кокјасыс мѳдасны јона ѳајтчыны, а кујѳд ваыс омѳлжыка кутас вѳзувтны канавка куѳа. Сыыс кынѳѳ, мѳслѳн бѳрыс тѳдчымѳн лоѳ улынжык воѳсыс, кѳдѳ вермас лѳны помкаѳн выкѳдышы. Ташѳм мѳслѳн кујлѳгас бѳрыс мѳдас ылын ѳшавны канава вестын.

Госселпроект 1933 во кѳжлѳ стрѳителнѳј проектн ѳеыжыд скѳтнѳј дворјаслы (50 мѳс вылѳ) ѳндѳ стојлѳлыс

ташом размерјас посниджык да гырысжык мөсјаслы:
а) стојлөлөн паста — 110 см., б) стојлөлөн кузта — 150
да 165 см. Рытывыв Јевропаын гырыс скөтјаслы лыд-
дөны позанаөн 180 см. кузта стојлөјас.

4. Жожјас да стојлөјас вөчигөн колө пуктыны вывти
серјознөј вніманіје скөтнөј дворјас канализација вылө,
мөднөгөн-кө — кујөд ва чукөртөм да вөтлөм могыс пріс-
пособленіјејас вылө. Колө шедөдны, медем куз ез су-
лав скөтнөј дворын, а кыз мыј позө өdjө візувтис торја
жіжепріјомнікјасө, kodјас вөчсөны скөтнөј дворыс орт-
сын да ез разлагајтчы дворас. дворын (куз да кујөд)
чукөрмөм да сылөн разлагајтчөм вәјөддөны кујөдыс му
высөддөм вылө јона дөна азот вошөмө, kodі kajө двор
сынөдө јона вреднөј, а ыжыд дозаөн-кө і јадөвітөј га-
зөн — амміакөн. Тајө газсө кокні казавны, пырны-кө
скөтнөј дворө, шуам, воз асылын уборкаөз. Төдчө, кыз
сынөдыс мукөд дырјыс сөктөдө лолалөм, сојө сін, вәјө-
дө несјөдлөмө да кызөдөмө. Сынөдыслөн тајө једкостыс
артмө сін раздражајтан амміак газ сені чукөрмөм вөсна,
kodі јонжыкасө лоө куз разлагајтчөмыс. Сещөм сынөд-
ын, көні төдчө амміаклөн раздражајтана вліјаніјеыс,
жівотнөјјаслөн дыр олөм вәјөдө медбөрын-кө жівотнөј-
јасыс лолалан органјас слабітөмө, хроніческөј катарө
да вермасны кокніда паскавны уна пөлөс мукөд ві-
сөмјас.

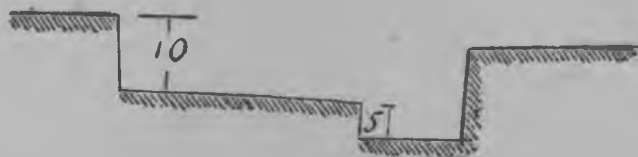
Мыскасан вәјаскөд куз вөтлөм кокнөдөм могыс,
стојлөсө вөчөны, кызі індөма вылынжык, неыжыд укло-
нөн (1 см. 100 см. вылө), кујөд проходлаң, а сесса став
двор куза, стојлөјас бөрладорас вөчөны нароснөј жө-
лөбјас, кыт кузлы колө візувтны да петны ортсө. Ун-
жыкыссө скөтнөј дворјасын жөлөбјас овлөны нолпелө-
саөс. Пастанас најө овлөны неыжыд—кыкрада скөтнөј
дворјасын 40 сантіметрсаң 60 сантіметрөз, а жужтанас
10 сантіметрөз. Канавкалөн ем неыжыд уклон вомөн но-
гыс стојлө помсаң кујөд проходөз 0,04 м. выјөз, мөд-
ногөн-кө, бөрја пелөссө вөчөны пыдынжык вөзчасыс. Сы-
ыс кынзі, вәјас буржыка візувтөм вылө, канавкалы сет-
чө уклон і аслас кузта ногыс, жіжепріјомніклаң, кытчө
вескалөны ваыс канавкаыс. Тајө уклонсө вөчөны 0,01 м.
Мукөд дырјыс скөтнөј дворлөн жожыс ставнас бөстө

тащом-жө кокнідік уклон двор шөрсаңыс кыкнан во-
мөна стенјасланыс либө отар двор помсаңыс мөдарлаң-
ыс. Тажө кыкнан случајас канавка лоө быдлаын отсудта,
сы вөсна, мыј сіјө летчө отар, либө мөдар бокјасас стој-
лө жожкөд отщощ.

Вөчөмног сертіыс канавкајас вермасны лоны кык ног-
саөс: обыкновеннојјас — өтіпөвсаөс да кыкпөвсаөс. Өті-
пөвса канавка (1 серпас) бостө ас пias не сөмын вajas,
но і кујөд массајассө. Кыкпөвса-жө (2 серпас) імеітө
плошцадка кујөдлы да кузлы жөлөбок. Кыкпөвса ка-
навкалөн көт вөчөмногыс і неуна сложнөјжык, но ужыс

1 серпас. Өтіпөвса канавка.

2 серпас. Кыкпөвса канавка.

сылөн буржык. Фелөыс со мыјын. Кор өтіпөвса канав-
каө вескалөны кујөд да куз, то бөрјаыс мөдас кутсыны
кујөдөн, кыжі плотінкаөн і сы вөсна, шоныд двoryн раз-
лагајтчөмөн, мөдас унжык сетны вреднөј газ аммиак да
унжык воштыны азот. Канавка-кө лоө кыкпөвсаөн, то
куз, кујөдкөд отлаын площадка вылө вескалөмөн, мыј-
дакө мөдас візувтны жөлөбокө, а сылөн јукөныс — і вес-
кыда сурны сетчө, кыжі мөс бөрсан јонжыка ылын ме-
стаө. Ташөм ногөн лоас кујөдлөн да кузлөн мыјкө-
мында торјалөм да бөрјаыс мөдас візувтны өdjөжык, а
сы вөсна ещажык мөдас і разлагајтчыны да портітны
сынөдсө. Ташөм кыкпөвса канавкајасыс паскыда приме-
најтсөны Рытиввыв Јевропаын (голландскөј сістема).

Возө мог — куз да мыскасан вajas двoryс ортсіө
петкөдөм. Канавкајас (либө канавкајас стојлө жожкөд
өтлаын) бостөны уклон, либө секціјајас кыкнан ортсы

помсаңыс сіјө шөрлаң, лібө өті помсаңыс мөдлаңыс. Сіјө і мөд случајјасас ваыс візувтөны ас вөлаыс тајө увлаң лезөм точкалаңыс. Тани, быд канавкати торјөн, вөчсө неыжыд колодчік, кытчө вескалөны канавкајасыс вajas да кытысаң најө муувса трубајасті петөны ортсіө жіжепріјомнікө, kodös вөчөма ылө скөтнөј дворсаң. Тајө трубајасыс лөсөдсөны перпендікулярнөја двор кузталы, мунөны сы вомөн да бостөны васө став колодчік-јасыс, kodјасөс лөсөддөма тајө віз куза. Колодчік вөчсө топыда, меым васө ез лез, ыжданас 25 см. $\times$ 15 см. Сылөн пыдөсыс муувса труба пыдөскөд өтвестын. Канавка-кө ез јона пыр муас двор помлаңас, то колодчік ылө, кытчө сіјө усө, вөчсө перјыссана горізонталнөј пу решетка, кодпыр колодчікө жіжтысө кујөдвасыс, а чорыд вешществөјасыс кољоны решетка вылас. Канавкајас-кө лоасны пыдынөс, то ташөм решеткајасыс вөчсөны колодчік бокјассаң сувтса ногөн, канавка помасанінын. Колодчікыс муувса трубаө вескалөм вajas візувтөны сы куза вөзө, сы вөсна мыј трубаыс вөчсө уклонөн 0,05 м.

Тани кыптө жівотнөјјас зөңвізалун куза јона важнөј вопрос: не лезны бөр скөтнөј дворө сіјө дука газјассө, kodјас чукөрмөны жіжепріјомнікө да вермасны муувса труба куза мунны бөр да колодчік пыр вескавны скөтнөј двор пышкө. Жіжепріјомнікын куз да мукөд најтсөм мыскасөм вajasыс чукөрмөны уна да дука вреднөј газјас. Скөтнөј дворын пыр шоныджык, жіжепріјомнікын дорыс. Сы вөсна індөм газјас мөдасны ускөдчыны шоныд месталаң, мөдногөн-кө — скөтнөј дворө. Налы-кө туйсө он тупкы, то дворлөн сынөд лоө тырөма ам-міакөн, сероводородөн да мукөд вреднөј газјасөн. Жі-вотнөјјасөс ташөм сынөдаінын дыр візөм вермас төд-чымөн омөлтчөдны скөтлыс зөңвізалунсө, отсавны лолалан органјас быдпөлөс вісмөмјаслы, чінтыны аппетіт да продуктівностсө. Сы вөсна ташөм газјаскөд тыш абу ічөт төдчанлуна вопрос. Тајө газјассө скөтнөј двор пышкө пырөмыс кутөм могыс, најө туй ылө вөчөны затворјас.

Ва затворјас позө вөчавны быд колодчікө, кытчө воөны канавкајас пыр кујөд вajas, лібө өті затвор му-

увса трубаын сіјö ортсіö петтöз. Затвор-кö вöчсö колodчикын (3 серпас), то колodчиклөн пыдöсыс, труба пыдöс дорыс, вöчсö 20 см. мында улöжык. Колodчик вевт пелöссан пöлынөн увань леччö топыд пöв, kodі номасö неуна улынжык труба пыдöс дорыс. Бокјасöдыс сіјö топыда öтлаасö колodчик стенјаскöд. Тајö пöвјыс да валөн вылыс уровнеыс оз лезны муувса трубаыс газ-јаслы мунны скöтнöј дворö.

Ва затвор-кö вöчöны муувса трубаас сіјö ортсіö пет-тöз, то затворыс вермас лоны ташöм. Тајö местаас вöчöны колodчик, kodі мунö жож веркöссан пыдö труба-лан, kodі вомöналö трубасö да леччö аслас пыдöснас труба пыдöсыс улöжык 20 см. мында. Таз артмö кыз

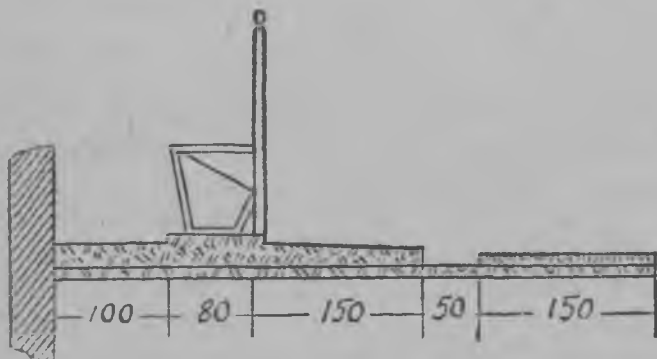
3 серпас. Газјаслы колodчикјаслөн затвор.

быттö неыжыд јашщик ва сулалöм вылö. Вывсан колodчик вевтсан вескыда леччö дöска, kodі топыда öтлаасö бокјастыс колodчик стенјаскöд да леччö аслас помөн неуна улöжык труба пыдöсыс. Ташöм ногөн і тајö случајын неыжыд јашщикын пöв, да валөн слöј кутöны газјасöс да оз лезны најöс помещеніјө.

Муувса труба, код куза визувтö ваыс жіжепріјомні-кö, двор стенајас сајын усö смотрöвöј колодечö, kodöс вöчöма труба чістітöм вылö, сіјö јогöссöм случајын. Труба-кö кујлö кынман мусін слöјын, то сіјöс шонтöны. Жіжепріјомніјас вöчсöны ва лезтöмјасөн, кызі визувтыс вajasлы, сізі і мупысса мусін вajasлы. Тупкыссöны томыд вевтөн. Кујöдва чукöрмöм серті кыскавсö мында-кö удобреніје вылö, мындакö кујöдвiчанинын кујöд кіскалöм вылö.

5. Кормушкајас вылö Вöјвыв крајын мунö пу. Кöтсылөн і ем вылынжык індöм тырмытöмтор: кыскö ас нias вajas да візö ас пыщкас мікробјасöс, но сіјö донтöмжык да суранажык мукöд материалјасыс. Пöвјас колö бура стружитны да мöда-мöд дінас топöдны мед ез вöвны щелјас. Важ скöтнöј дворјасын кормушкајас

вӧчлывлісны жужыдӧс, но такӧд ӧтщӧщ нужӧдлісны стојлӧсӧ, медым сетны мӧслы места кормушка діныс бӧрынтчыны бӧрвыв сы могыс, медым водны. Ӧні-жӧ, кыз сіјӧ вӧлі індӧма вылынжык, кормушкајас вӧчӧны лапкыдӧс, мыј вӧсна мӧс вермас кујлыны, јурсӧ кормушка вестын кутӧмӧн. Кормушка воґса дорыслӧн судтаыс не вылынжык 25 см. да сылі вестті нӧшта бостсӧ, гуранӧдсӧ (вырез); воґса стѣнкаыслӧн ем стојлӧ пышкӧс-лаң наклон. Бӧрса дорыс, коді пӧлӧстчӧ кӧрым тујлаң, імеітӧ судтасӧ 75 см. (4 серпас). Вомӧнногыс ӧтла-алӧм вылӧ кормушкајаслӧн емӧс распоркајас. Воґсаңыс

4 серпас. Кормушка.

мунӧны стојкајас, судтанас жоґсаңыс 150 см. судта. Выліас і уліас стојкајас імеітӧны кӧртӧдјас, кодјасӧс вӧчӧма чѣпта домӧдјас крепитӧм вылӧ. Кормушкалӧн пастаыс вылітыс 80 см., а пыдӧстіыс—30 см. Торјӧн вердӧм вылӧ общӧј кормушка долґжен нӧшта пощсыны бостасана пӧвјыс вӧчӧм шіітјасӧн, быд жівотнӧјлы торја вердан ґнездојас вылӧ.

6. Куґтаногса стѣнјас да вердан жӧлӧбјас костын вӧчсӧ 1 метр паста вердчан туј, коді служітӧ кӧрым сетӧм да кормушкајас весалӧм вылӧ. Жіжа канавка саяӧд, двор шӧрӧд, мунӧ 140-150 см. паста кујӧд туј. Тащӧм ногӧн скӧт гырса серті двор паста ногыс імеітӧ тащӧм размерјас (Госсельпроект проект серті 1933-ӧд во вылӧ): вердчан тујлӧн паста 100-110 см.; кормушкалӧн паста 80 см.; стојлӧлӧн куґта 150-165 см.; куґ да кујӧд канавкалӧн паста 40-60 см.; кујӧд тујлӧн паста 140-150 см.

Возьмём мушкетёра мод тащом-жэ канавка, столяр, кормушка да вердчан тул. Зданіелон тажэ проект серті обшчэ пастаис пышкэсэдыс — 9,10 метр. Столярлон паста — 110 см. (4 серпас).

7. Животнэжасэс **жукталан** вопрослы колэ сетны жона ыжыд тэдчанлун. Сы жылыс сорніттэ, мыл ва должен лоны сэстэм, сійэ колэ лоны і шонэдэ. Некушэ ногон оз поз лэжны тэлын жиа ваон жуыс, лібэ **жукмэсыс жукталэм**. Торжа-нын оз поз новлэдыны животнэжасэс **жуктасаніэ** вэлыд тулэ. Жуктасны колэ скэтнол двор пышкын. Вывті кэзыд жиа ва бостэ уна шонэд животнэжылыс. Сіжэ, животнэ, коді жуэ жиа, лібэ вообшче кэзыд ва, віжэ ассыс шонэдылыс **жукэсэ**, а сіжэ-жэ і сыон бостан кэрымлыс **жукэсэ**, тажэ васэ шонтэм вылэ. Тащэм ногон, жиа ваон **жукталэм дэсэдэ** животнэжасэс вердэм да вэжэдэ ва шонтэм вылэ дэна ломтысан матэріаляс да дэна кэрым локнога віжэмэ. Сыыс кынзі, кэзыд ва, нэшта желудокын аслас шонавтэзыс-на, вермас жона вреднэжа вліжэжны животнэжэ **жэвэжалун** вылэ. Мэсжас (кызі і мукэд животнэжас) кокніа прэстудітэчы, вісэны піщевареніе растрэствоэ, ревматізмэ, коліжасэ (кынэм орлэдлэм), мытэ, а тыра мэсжас вермасны і чэвтчыны. Кэзыд ва чінтэ жэв сетэм. Сы вэсна жуан оз ков лоны кэзыдэ. Вэлыс нормалнэжэ темпэратураэны 8-сан 12 градусэжэ (Целсіжэ термометр серті). Жиа ва колэ шонтыны.

Тащэм шонтэмыслэ меджа прэстэжэ способыс лэ сыын, мыл **жуктавтэжэ** васэ некымын час вэжык кісталэны шанжасэ да бэчкажасэ, коджас сулалэны скэтнол двэрас. Шанжасын сулалігон ва вэжалэ шонавны. Ва шонтан тащэм способыс меджа абу раціалнэжэ. Ва шэжыда нэжтэ бусэ, турун облэдэ да мукэдэ, торжа-нын кор шанжас вылын абуэс вэвтжас, лібэ омэл вэвтжас дыржі. Сыыс кынзі, омэл каналізаціжа да омэла проветривэжтэм двэрын ва вермас насышшэжтчыны вреднэжэ газэ — аміакэ. Вісыс животнэжас дыржі да кор абуэс вэвтжас вермасны лоны случэжас, кор вісыс животнэжасэсэ вэскыда бэчкаыс жуны лэжэмэ заражэжтэны сетыс став васэ. Вэжэ-жэ-нын, нуэдэсэ-кэ тащэм ногон ва шонтэмыс, то, эті-кэ, стэныс рэжэсэ, кыті кісталэны жэлэб куза

васо щанё, колё топыда да өккуратнёја тупкыны; мөд-кё, щанјаслөн да бөчкајаслөн колё лоны топыд вевтјас да, којмөд-кё, оз ков лезны жівотнёјјасөс вескыда бөчкајасыс јуны. Быд жівотнёј вылө, лібө көт-нын некымын јур вылө, колё лоны торја да нумерујтөм ведрајас, торјөн јукталөм вылө.

Ва шонтан медбур способөн лоө скөтнёј дворө сөтөм көзыд ва дінө пуан ва содтөм. Сіэ-кө тамогыс колө імеітны кінјатілнїк, көт пөрт ногаөс, да торјөдны сы вылө скөтнёј двoryн колана плөщад.

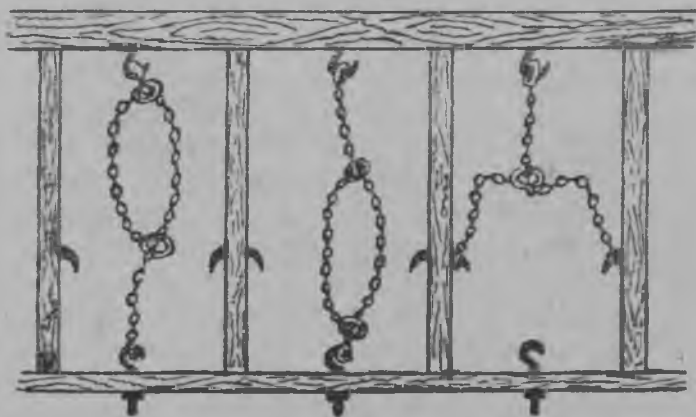
Medca бур способөн і ва шонтөмын і жівотнёјјасөс јукталөмын лоө скөтнёј двoryн водопровод, ва бостан кранјасөн, лібө автопоїлкаөн вөчөм. Тајө случајын ва сетсө ыжыд шонтөм бакө, коді вөчсө скөтнёј двор чердакын торја шоныд будкаын. Бакыс ва сетсө трубаөд улө скөтнёј дворө. Ем-кө позанлун лөсөдны автопоїлкајас, кодјас вөчсөны быд мөслы, то сіјө вөлі ескө јуктасан медбур способөн. Ташөм позанлуныс-кө абу, позө колччыны некымын ва бостан кранјасөн, кодјас лөсөдсөны вердчан тујјасын. Трубајас позө вөчны пуыс піс-көдөмөн.

8. Скөтнёј дворлыс пыщкөссө устроітөмын ыжыд технїческөј вопрос — domöd (прівјаэ) бөрјөм. Medca прөстөј domöd — сіјө сыліса чеп (лібө сыремјатнёј тасма), коді мунө кормушка возладор бруссаң да тасмаалө жівотнёјлыс сылісө. домалөмлөн омөлжык способ — не сыліөдыс, а сурјасөдыс, сы вөсна, мыј сіјө щөкыда вундө кучіксө сурјас заводітчан інтіыс. Сыліса чеп — прөстөј да донтөм домөд, омөлжыка мукөд серті мешајтө жівотнёј вөрөмлы, мөдногөн-кө, сетө налы позанлун вөлнојжыка вөрны стојлөын, бергөдлыны јур, гыжјасны, вөтлыны гутјасөс. Но сіјө еща візө сыыс, медем өті мөс ез сој көрымсө мөдлыс сіјө кормушкаыс.

Паскыда практікујтчө кыэ мїјан Сојузын, сіэ-жө і Рытыввыв Јевропа јукөдын өшалане чеп (5 серпас), кодлөн устројствоыс да крепітөмыс гөгөрвоана серпасыс. Тајө домөдыслөн тырмытөмторјыс сыын, мыј сіјө требујтө. көрт чепјас, неуна мешајтө жівотнёјлыс вөлноја вөрөмсө, а омөла зелөдөм чепјас дырјі лөзө јурсө өшалан чеп сајө вужөдөм, ошејніклөн сылігөгөр гартчөм да

бөрјасө топөдөм. Удобствоыс-жө тајө домөдыслөн сыын, мыј сјө кокні да оз лез орчча кормушкаыс көрым со-
јөм, мөдногөн-кө, отсалө индивидуальнөј рацион приме-
нөмлы, коді мјанлы јона важнөј.

Уна скөтјурлыда скөтнөј дворјаслы медбур домөдөн
колө лыдфыны сешөмөс, кор вермас лоны механизі-
рујтөма, кызі живөтнөјјасөс домалөм, сјз-жө і мездөм,

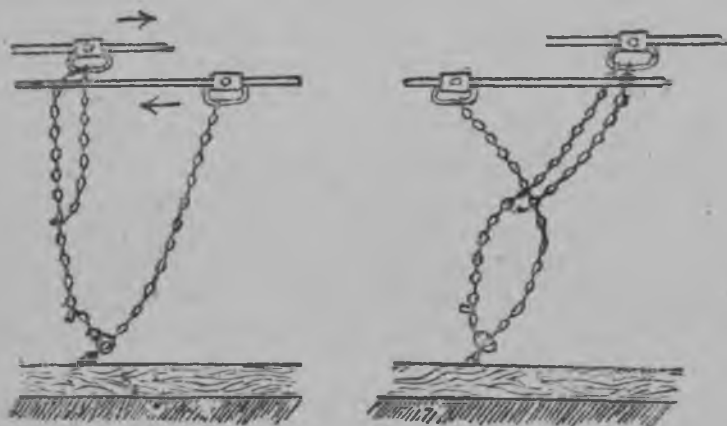

5 серпас. домөд—өшалан чепт.

мөдногөн-кө, сешөм домөд, код дырјі поңө өтпырјө
разны, лібө көртавы мөсјаслыс ыжыд партіја, јур 25,
дај унжык. Ташөм домөдыс јона дөнтөммөдө живөтнөј-
јасөс обслуживајтөм (ешажык колө јөз), өдчөдө сјөс да,
сыыс кынчі, гарантірујтө живөтнөјјасөс өдјө да ставнас
дворыс петкөдөм кушөм лібө несчастьнөј случај дырјі
(пөжар). Вылынжык індөм кыкнан домөдыс тајө услови-
јеыслы оз удовлетворяјтны—быд мөскөс колө торјөн,
і домавы і разавны. Зев бур механизірованнөј домөд,
кодөс рекомендујтө Наркомзем, ем мјан советскөј до-
мөд—работчөј Калмыковлөн изобретөніје (6 серпас).

Устројствоыс сылөн ташөм: стојлөјас вылыс көртөд-
јас (обвјазкајас) куза, кодјас емөс кормушкајаслөн, ну-
жөдөма кыз сутуга (либө трос), өдделөніјејас (25 мөс
вылө) кыкнан помас, кодөс гартыштөма пу катушка-ро-
лікјас гөгөр да кыкнан помнас крепитөма өтлаө. Ташөм
ногөн артмө өті помтөм сутуга, коді мунө кык вожөн:
өті вожыс вылітіжык, а мөдыс—улітіжык. Улыс көр-

төдсәң, стојлө жож дінті муно вивлаң чеп улыс сутугалаң да крепітсө сы дінө сізі, медем ез вөр. Сещөм-жө чеп, коді заводітчө колчаон первој чеп улысаң, муно вивлаң вылі сутугалаң. Шөрсаныс тајө чепыс тор-јалө кык пелө, да, тајө вожјаснас улыс чепсө кыкнан боксаныс бөстөмөн, крепітсө вылі сутуга дінө кыкнан помнас өтлаө. Ташөм ногөн улыс сутугаыс муно мөд чеп вожјас костті. Пу катушка-кө бергөдны, то кыкнан

6 серпас. Калмыковлөң домөд. 1 — домөд востөма. 2 — домөд тупкөма.

сутугаыс мунасны өта-мөдыслы паныд, і улыс сутугаыс мунас кык вожа шујга чеп костөд, тајө костас ас бөрс-аыс вескыдыввса өтпөвса чепсө кыскөмөн. Чепјас өт-лаасасны, помјасыс налөн ылыстчасны сутугајаскөд өт-лаын өтмөдарө да вөчасны аснаныс уліас кујімпелөса пекла, коді і шымыртас сылісө кормушка дінын сула-лыс мөслыс. Катушкасө мөдарө бергөдігөн, сутугајас мунасны мөдарө, востасны чеп пекла да мездасны өт-пырјө став мөсјаслыс сыліјассө.

9. Скөтнөј дворлыс пышкөссө оборудујтөмын вивті колана могөн лоө **вентілаціоннөј трубајас** вөчөм. Вен-тілаціја ужалөмөн шедөдсө помещеніеын сынөд ве-жөм — сөстөмөс пыртөм да порфитчөмөс петкөдөм. Пөд-са, бура көнөпатітөм скөтнөј двoryн, сынөдын чукөрмө төдчымөн уна ва ру; сынөд омөла ветлө — сулалө. Шо-ныд жожјас да пөтөлөкјас дырјі шөкыда сіјө шоналө жівөтнөј тушаыс јонжыка, колөм сертіыс. Зев шөкыда

сынөд дінө сорласлөны вреднөй газјас, кыз аммиак, сероводород да мукөдјас. Животнөјјас ташөм сынөдын дыр кад чөж олөм вөсна (төвса столөвөј кад чөж) төдчымөн воштөны аппетитсө, лоөны малокровнөјөс, чінтөны, либө омөлжыка развіајтөны ассыныс продуктивностсө да төдчымөн кокныа сетчөны быдпөлөс висөмјаслы. Животнөјјаслөн организм лоө омөлжыка устојчивөјөн, јонжыка слабмөмөн. Торја јона төдчө ташөм сынөдлөн вліјаніјеыс быдмыс молоднак вылө. Ташөм ногөн животнөјјаслыс зонвізалунсө јонмөдөм да продуктивностсө кыпөдөм могыс, колө помещеніјеыс сынөдсө щөкыджыка освежајтны — вөтлыны ковтөм ва рујассө да вреднөј газјассө, — неуна көзөдны сіјөс да сетны сылы неыжыд ветлөм. Сізкө, колө лезны ортсө портітчөм сынөдсө, а помещеніје пышкө лезны сөстөмөс, свежөјөс. Сы вөсна і вентиляционнөј трубајас конструкціаын торјалөны налөн кык тіп — өті тіпа трубајасөдыс портітчөм сынөд петө помещеніјеыс, а мөдјасөдыс пырө сөстөм сынөд. Первој трубајасыс шусөны кыскысјасөн, а мөдјасыс — пыртысјасөн.

Портітчөм сынөд чукөрмө јонжыка вылын, пөтөлөк бердын, а портітчө сіјө улын: жож вылын і торјөн канавкајас вылын, а сіз-жө животнөјјас судта вылаын. Сы вөсна і кыскыс трубајас, кодјаслы колө ташөм сынөдсө кыскыны, вермасны заводітчыны асланыс улыспомса розөн кыз пөтөлөксааныс, сукөд өтвестын, сіз-жө і улын, пөшти жож вылын.

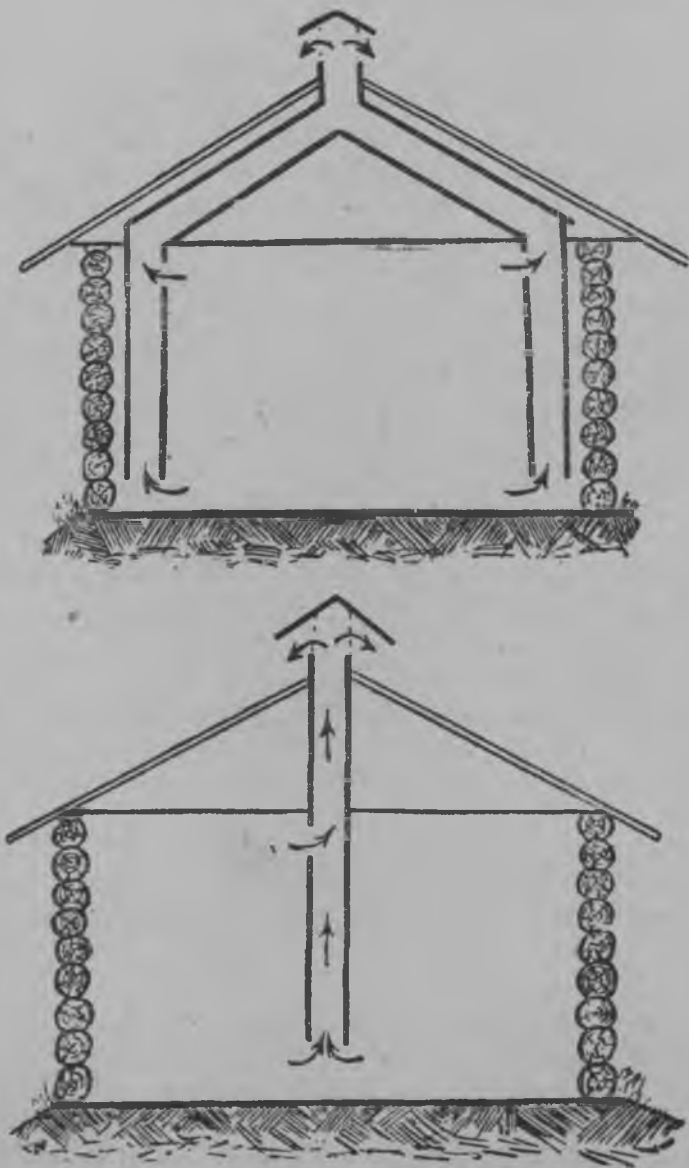
Кыскыс труба-кө мунө сөмын пөтөлөк дінсаң, то розыс колө лоны пөтөлөккөд рөвнөјөн, мед вылыса портітчөм сынөд ез паныдаг мешајтысјаскөд трубаө ісковтігөн. Труба петкөдсө вевт коңок пыр, бөрјасыс 75 см-өн вылынжык. Ташөм трубаыс аслас устројство сертыс медга прөстөј і сы вөсна медга позана. Сіјөс лөсөдігөн колө соблудајтны ташөм правілөјас. Труба пөвјас колө јітны топыда, некушөм шелјастөг, мед ез чін кыскөмыс. Пөвјассө пышкөсладорсааныс колө бура стружітны, зік шылыдөз да сіравны. Пөвјас өтлаасан пелөсјасө бур тувјавлыны кујімелөса брусјас. Канал піын оз ков лоны некушөм вомөна планкајас, мед не сөктөдны наөн сынөдлыс ветлөмсө.

Јона важнѡј условіеѡн, кодѡс щѡкыда торкѡны прак-
тикаын, лоѡ кыскыс трубаѡс став сїѡ пышкѡс куѡаыс
пѡтѡлѡксаѡ да коѡюк вывса помѡѡ утеплїтѡм. Тајѡ колѡ
со мыјла. Портїтѡм сынѡд пырѡ трубаѡ да петѡ ывлаѡ
сы вѡсна, мыј сїѡ шоныджык ывлавывсаыс, васѡджык
ї сы вѡсна кокнїджык. Кокнїд сынѡд кыпалѡ вывлаѡ.
Труба-кѡ лоѡ кѡзыд, то тајѡ шоныд да васѡд сынѡдыс
кѡзалѡ труба кѡзыд стенјасыс да лоѡ сѡкыджык. Сыыс
кынї, кѡзалѡмѡн, сїѡ, торјѡдѡ сыын олыс ва рујасыс
ва каплајас, кодјас, медбѡрын, мѡдасны леччыны увлаѡ
„војтјасѡн“. Труба утеплїтѡм вѡчѡны сы гѡгѡр 5 см.
ылнаѡ пу кожух вѡчѡмѡн, труба да кожух костсѡ торф-
ѡн, лїбѡ опїлкїѡн, кыдјѡн, шырѡм їзасѡн да мукѡд пѡ-
лѡс торјасѡн тыртѡмѡн. Кор ем їзас, пѡѡ трубалыс
став чердачнѡј јукѡнсѡ утеплїтны їзасыс кыѡм матјасѡн,
а ортсысѡ — кожухѡн кышѡмѡн.

Трубалѡн вылыс номыс снабжајтсѡ прїспособленїеѡн,
кодї ѡдѡдѡ кыскѡмсѡ да вїѡ трубаѡс сетѡ зер да лым
вескалѡмыс. Самѡј прѡстѡј ташѡм прїспособленїенас
вермас лоны прѡстѡј вевт, кодї ѡеуна кыпалѡ рѡѡ вес-
тын да кутсѡ ѡл планка вылын — кодјас лоѡны пыш-
кѡсса кујїмпелѡса брусјас помѡн, кодјасѡс тувјалѡма
труба пѡвјас ѡтлаасанїнјасѡ. Вевт вїѡ трубалыс рѡсѡ
ыввсаѡныс, но колѡ вѡлнѡј петанїн бокјасас. Тајѡ прї-
способленїесѡ пѡѡ ѡеуна бурмѡдны, став ѡлнан вѡл-
нѡј бокјассѡ-кѡ кышны вѡмѡна планкајасѡн пу решет-
кајас ногѡн. Ташѡм решеткајасыс паныдаслѡны јона щѡ-
кыда, торјѡн-нын мукѡд ногѡн вѡчѡм — муїровскѡј тру-
бајас вылын.

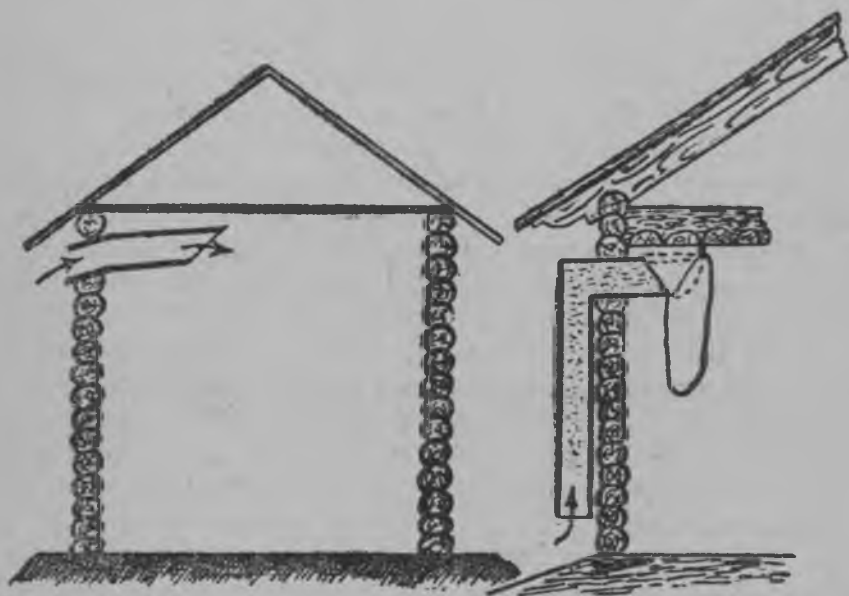
Пѡтѡлѡкса ташѡм труба пыдѡыс, кодї бостѡ пор-
тїтѡм сынѡдсѡ пѡтѡлѡк увсыс, мукѡд дырјїыс трубасѡ
леѡны жож дїнѡ, сїјѡс 30-40 см. вылѡ мында вайѡдтѡг,
да рѡсѡ сылыс лѡсѡдѡны куѡ канава вевтѡ. Ташѡм
трубаыс бостѡ сынѡдсѡ улыссыс, сїјѡ местаыс, кѡнї арт-
мѡны куѡыс, кујѡдыс да волѡсыс кыї ва рујас, сїѡ ї
вреднѡј газ амміак. Мыјѡщ труба лечѡ жож дїнѡ, то,
медым сїјѡ омѡлжыка ѡскѡдїс ветлѡм, сїјѡс уліѡдыс
вѡчѡны оз квадратнѡјѡн, а јонжыка плоскѡј, вескыд ѡл-
пелѡса формаѡн, кодї вужѡ пѡтѡлѡк дїнын квадратнѡјѡ.
Помещенїе-кѡ паскыд, да ташѡм трубајасыслѡн ѡтї

радыс еща, то сувтöдлöны најöс кык радöн кыкнан канавкајас вестас да воча сулалыс трубајаслыс быд пара öтлаалöны чердак вылын öтi каналö, кодi петö вевт конок вывтi (7 серпас). Кыкнан трубасö öтiкö јитан пe-

7 серпас. Кыкныс труба.

лөсыс колö лоны 135 градусыс не ешажык, медым не мешајтны сынöд кыскöмлы. Позö сјö-жö трубасö, кодi леччö жож dінö, щöктыны кыскыны сынöдсö не сöмын улыссыс, но i вылыссыс, пöтöлöк dінгыс, сыын пöтöлöк dінас клапанјас—розъ вöчöмөн (7 серпас). Јонжыка кыс-кöм могыс востöны вылыс клапан, тащöм јона кыскö-мыс-кö көзöдö дворсö, то вылыс розсö тупкöны.

8 серпас. Пыртыс труба.

9 серпас. Пыртыс труба.

Пыртыс трубајаслы свежöј сынöд пыртöм былö (8 серпас) оз ков помасны асланыс пыщкöс розјаснас жiвöтнöјјас вестын, најö судта вестын, сы вöсна, мыј пы-рыс көзыд сынöд мöдас пöлтны жiвöтнöјјасöс да најöс прöстудитны. Та вöсна выгöднöжык трубалыс розсö лö-сöдны пöтöлöк улын, көнi чукöрмö јонжыка шоналöм сынöд. Көзыд сынöд тани неуна шоналö да кор воас жiвöтнöјјас dінö, оз прöстудит најöс. А сы могыс, ме-дым тајö јонжыка сöкыд көзыд сынöдыс муніс паскыд-жык местаö пöтöлöк увті, бур тувјавны лiбö öшöдны труба петан пом dінö отбојнöј шщит труба пыдöскöд öтвестö, код куза сынöдлөн мунöмыс бостö горiзонталнöј

направленије. Пыртыс трубалөн ывлавывса улыс помыс
вермас лоны кызі стын вылас (8 серпас), сіа-жө і
улас, мыј могыс труба секи лезсө улө (9 серпас). Пыр-
тыс труба позө вöчны і мөдногөн: заводитны сіјөс ыв-
лаас увсаң, жожыс вылысанжык, нуөдны стен пыр
скөтнөј двор пыщкөсө да стен куза лептыны вывлан
пөтөлөкөз, чукилтны пөтөлөк увті двор пыщкөслаң,
да помавны, кызі і первој случајын. Ташөм трубаыс,
коді пөшти ставнас лоас скөтнөј двoryн, лоө шоныд-
жык, сіақө, сіјө мөдас мыјдакө шонтыны пырыс көзид
сынөдсө да өдзөдны сіјөс кыскөм. Но сы пыдді ташөм
трубаыс мөдас көзөдны стенлыс орча участоксө да
вајөдны сы вылын ва каплајас лоөмө.

Кыскыс трубажаслөн плөшщадыс сура гырыс скөт 1 жүр вылө колө лоны, примёрнө, 250 кв. см. секі-жө ачыс трубаыс не должен лоны квадратнас 20 см-ыс ічөтөн. Ташөм ногөн, шуам, секціјаын 50 жүр скөт дыржі кыскыс трубажаслөн став плөшщадыс лоас (250×50) 12 500 кв. см. 8 жүр скөт вылө өтi кыскыс труба арталөмөн, став трубаыс колө лоны 7. Секі быд труба вылө воас плөшщадыс $(12\,500 : 7)$ 1786 см. Ташөм квадратнөј труба-лөн мөдас быд бок лоны 42 сантиметрөн. Сіјө-кө абу квадратнөј, а вескыднөлпелөсө, то сылөн бокјасыс вер-масны лоны ташөм раэмераөс: 35×50 см; 30×59 см; 25×70 см.

труба разрезодыс лоас ічотжыкөн кыскыс трубаыс. Тајо рекомендујтсө сы вöсна, мыј пыртыс трубајас унжык лыд дырјі да најо пыс быдөнөн ічотжык дырјі көзыд сынөд сетөм мөдас мунны өткоджыка став скөтнөј двор паста, а көзыд сынөдлөн струјајасыс ічотжык размераөс і сы вöсна оз сещөм төдчымөна кутны көзөдны скөтнөј дворлыс торја јукөнјас. Оти кыскыс труба вылө вөчсө 3-4 пыртыс труба. Пыртыс трубалыс медса ічот размерсө бостөны 16×16 см.

Рөділнөј помещеније. Ёельатнік

Бура устроітөм быд скөтнөј дворын, весіг мөсјас неыжыд лыд дырјі, быт колө лоны мөсјаслы торја помещеније кукаңасөм вылө, сіз шусан рөділнөј помещеније. Ташөм рөділнөј помещенијеыс колө сы вöсна, мыј торја помещенијесө кокні візны тырвыјө сөстөмөн да сіз-жө кокні сіјөс вөчны шоныдөн, косөн, сквөчнакјастөг да с. в. Стојлајасын мөсјас кукаңасігөн тырвыјө сөстөмлун шедөдны он вермы: орччөн сулалөны мукөд мөсјас, сетсөны көрымјас, ідравсө кујөд, ветлөны јөз да с. в.—ставыс тајө мешајтө мөскөс, стојлаөс да чужөм кукаңөс тыр сөстөма візөмлы. Сыыс кынчі, общөј мөсвізанинын не сөмын оз сещөм чістөј ло кушөм колө, а нөшта і јонжыка көзыд, васөд, коді торја абу бур выл чужыс кукаңлы. Тајө делөас вивті колана сөстөмлуныс мөслөн, стојлалөн да, сізкө, выл чужыслөн сөстөмлуныс. Абу омөлжыка колана і сіјө, медем ні кукаңөс, ні мөскөс не көзөдны көзыд, васөд сынөдөн, не прөстудітны, сы вöсна, мыј не сөмын нежнөј выл чужыс, но і ачыс рөділнічаыс вивті чувствітелнөј прөстуда дінө. Ѓајт рөділнөј помещеније отсалө вреднөј да олөмлы өпаснөј мікробјасөн кукаң зарачитчөмлы, кодјас вайөдоны сещөм, унжыкысө кулан вісөмјасө, кызі јежыд мыт, гөг пістөм да сіз вөзө. Кукаңасігөн кукаңлыс олөмсө да зөнвізалунсө візөмын сөстөмлун кутөм лоө быт нуөдан условіеөн. Тајө сөстөмлуныс лоө условіеөн і рөдітөм бура помалөмын, мөдногөн-кө, рөділніча мөс зөнвіза состојанијеын да нормалнөј продукціаын. Міјан Сојузлөн уна лыда практіка, кодөс

подулалма мөсјас рөдітөм бөрсә уна со сурс наблу-
дәнијәјас вылын, лөсөдіс быт нуодан правіло: вылыс
чужыс кукаңјаслөн став јона да унжыкысө кулана ві-
сөмјасыс јонжыкасө овлоны најт, көзыд, васөд да сквоз-
нака чужан обстановка вөсна. Лөсөдөма і мөд правіло:
куканөс вреднөј мікробјасөн зараітчөмыс візөм могыс,
колө ассө мөссө куканастөзыс јона вөзжык-на візны
тыр сөстөма, мыскавны дезинфіцірујтан растворјасөн
сылыс бөрсө да бөжсө. А ташөм сөстөмлунсө соблу-
дајтөмыс позана сөмын торја да тырвыјө сөстөм поме-
щеніејын, кытчө мыскалөм мөскөс вәјөдөны куканас-
төзыс некымын лун вөзжык. Ташөм ногөн, јурлыд ві-
ны көсјөмөн, быт колө імеітны мөсјаслы куканасөм вы-
лө торја помещеніе.

Мөслы сөстөмлун да спокој лөсөдөм могыс рөділнөј
помещеніе колө вөчны торјөн общөј мөсвізаніныс.
Сіјө вермас стрөітсыны кычі скөтнөј дворсыс ортсын,
сіз-жө і сы пыцкын, мөдногөн-кө мөсвізанінкөд өті
вевт улын, но тырмымөн торјөдөмөн мукөд мөсјасыс, об-
щөј ветланіјасыс, петкөдән кујөдыс да с. в. Посніфік кол-
хозјасын, стрөітөмыс ічөт дөнсө төдвылын кутөмөн, рө-
ділнөј помещеніе позө вөчны скөтнөј двор мөдөд
жынјас. Дворлөн тајө жынјыс колө лоны торјөдөма мөс-
візаніныс өзөсөн, ачыс рөділнөј помещеніејыс торјө-
дөма сіјө кышалыс став помещеніејасыс. Та могыс
рөділнөј помещеніе улө буржык торјөдны плө-
шад не двор мөдөд помас, көні емөс воротајас ку-
јөд петкөдөм вылө, көрым вәјөм вылө да с. в., а за-
водітчанінас. Тајө заводігчан јукөныс, коді орчча мөс-
візанінкөд, мөдас омөлжыка најтсыны кујөдөн, кузөн,
бусөн да с. в., омөлжыка сетчө случајнөј көзалөмјаслы
да сы вөсна омөлжыка угрожајтана выл чужөм кукаң-
јасөс да рөділнічајасөс зараітөм куза да омөлжыка
өпаснөј прөстудітчөм боксан. Рөділнөј помещеніеөс
јонжыка торјөдөм могыс буржык сіјөс вөчны деңнік
кодөс, пөвјасыс вөчөм жужыд стөнјасөн, кодјас кыша-
лөны рөділһасө кујім боксан. Тајө стөнјасыслөн улыс
жынјыс — топыд, а вылысыс, мөсјас бөрсә буржык візө-
дөм вылө да буржыка сынөд вежсөм вылө, — решетча-
төј. Ташөм деңнік пыцкас вөчсөны прөстөј, но ыжыд-

жык размерјаса, стојлајас быд мөс вылө. Ташөм рөдлн-
нөј стојлајасыс ставыс колө лоны 3-4% мөсјас обшчөј
лыд дінө. Сізкө, 50 мөс дырјі рөдлннөј стојла колө кык.

Рөдлннөј стојлајас торјөдлөны өта-мөдгыс пөвјыс
вөчөм топыд перегородкаөн стојла став кузтаыс, жуж-
танас 160 см. гөгөр. Стојлалөн пастаыс должен лоны
сешөм, коді ескө обеспечітіс позанлун кукаңасігөн ве-
терінарнөј отсөг сетөм. Пастаыс овлө тырмымөн, 160-
200 см. Стојла пышкө сувтөдөны обыкновеннөј лапкыд
кормушка, мөскөс домалөм вылө стојла вөз брускас
вөчсө колча. Ыжыд вніманіе колө пуктыны рөдлннөј
помещеніјеса жож качестволы, сы вөсна, мыј сені
олыс мөсјаслыс шөкыда мыскалөны бөрсө і сы вөсна
жож вылө вескалө төдчымөн уна ва.

Рөдлннөј помещеніјекөд орччөн пыржык вөчөны
ноңасысјаслы телатнік. Телатнік вылө вообще, а
торја-нін ноңасысјас вылө, колө сіз-жө пуктыны медса
ыжыд вніманіе. Міјан сөветскөј практика, кызі торјөн
і Војвыв крајлөн практика, індө, мыј телатнікын-молоч-
нікын кукаңөн олан кад, мөдногөн-кө, чужөм бөрын
медвоzza 10-15-20 лунјасыс ем медса өпаснөј кад кукаң-
јаслы быдпөлөс вісөм шедөмлы, кодјас вәјөдлөны весіг
кукаң кулөмөз. Та вөсна, і тајө первой телатнікыслөн
характерыс, сылөн тујанлуныс, лібө тујтөмлуныс, лоө
вывті коланаторјөн кукаңјас вісөм предупредітөмын
лібө, мөдарө, најөс заразітөмын да прөстудітөмын. Тајө
первой „квартираыс“ нөшта јонмытөм-на том организм-
лөн, коді кокніа сетчө заразалы да көчыдөн вліјајтөмлы,
васөдлы, сквознаклы да с. в., колө лоны вывті сөстө-
мөн, косөн, шоныдөн, југыдөн, сквознакјастөмөн да
с. в. Став тајө јукөдсө, кытчө пырөны рөдлннөј поме-
щеніе да јөлөн вердан кукаңјаслөн оланін, колө тор-
јөдны пышкөсса стенјасөн да өзөсјасөн сыкөд орчча
став помещеніејассыс. Телатнікын да рөдлннөј јон-
жыка вылын температура кутөм могыс тајө јукөнас ко-
лө вөчны пач. Температура колө лоны 12°-15° Цельсіј
серті.

Выл чужөм кукаңјас нусөны телатнік-молочнікө лібө
пыр-жө чужөм бөрас, лібө некымын (3-7) лун мысті.
Бөрја случајас најө вісөны некымын лун мөскөд рө-

ділнөй помещеніеын. Татыс гөгөрвоана рөділнөй помещеніеын сөстөмлунлөн, шоныдлөн да жугыдлөн став коланлуныс. Став случајјасын, кор рөділнөй помещеніе бьд боксаң бур, кор овмөсын овлоны ыльчужыс кукаңјаслөн ысмөм случајјас, лібө кор колхоз ез-на нөшта лөсөд кыз колө кукаңјас бөрса дөзөрітөм,— ыгөднөжык ыльчужыс кукаңјасөс колны некымын лун кезлө мам дінас, рөділнөй помещеніеас. Ташөм пріјомыс төдчымөн чінтө кукаңјасөн ысмыны позанлунсө. Но та бөрын кукаңјасөс вужөдоны телатнік-молочнікө.

Телатнік-молочнікын кукаңјас ызөоны лібө новлөдлыны позана клеткајасын — Еверс јашшікјасын, лібө вешјавтөм клеткајасын. Овмөсын-кө ем угроза кукаңјас ысмөмлы, секі буржык кукаңјасөс індыны Еверслөн новлөдлан јашшікјассө, најө улө телатнікыс неыжыд плөшщад торјөдөмөн. Овмөсын-кө положеніеыс бур, ыгөмјас паскалөмлы угроза абу, секі позө бергөдчыны і Еверс јашшікјастөг. Сікө кукаңјас-кө некымын лун оласны мөсјас дінын рөділнөй помещеніеын, секі Еверслөн јашшікјас омөлжыка коланаөс, натөг позө сің-жө бергөдчыны. Еверслөн јашшік-клеткаыс вескыдпелөса формаа, кузтанас 100 лібө 150 см. пастанас 85 см. да судтанас 110 см., Топыд пөв жождлөн, ем неыжыд уклон возза стенланыс, кузлы ызувтөм ылө розөн. Тајө розулас вөчсө пу доз куз прімітөм ылө. Возза стеныс бостсана. Сіјө лалтысөс ывлан. Кукаңјасөс лөзөны јашшікө ывсааныс. ызөоны сіјөс волөс ылын. Новлөдлөм ылө јашшікыслөн ем 4 вуг. Ташөм јашшіксө пріменајтөмыслөн смылыс сыын, мыј заразнөй ысөм лөөм случајын кукаң вужөдсө ізоляторө, а новлөдлан клетка петкөдсө телатнікыс да позө бура чістітны да дезинфіцірујтны, кор новлөдлыны позтөм сешөм-жө клеткајассө чістітны сөкыджык.

Еверс јашшікын кукаңјасөс позө ызны некымын лун, щөкыда сөветујтөны даслунја арлыдөз і весіг унжык. Но міјан некымын овмөсјаслөн опытыс (Черепановскөј совхозлөн, Рытивыв Сібірсә овмөсјаслөн да с. в) петкөдіс, мыј кукаңјасөс Еверс јашшікјасын дыр ызөм абу бур. Кукаң став тајө каднас лішајтчө вөлнөја вөрны позанлуныс, сы вөсна сіјө лөз вјалөјөн, жугылөн

да омолжыка вермө воэсасны вёсөмжаскөд. Черепановцы аззисны, мыј кујим луныс дыр кукаңсө ташөм јашщикын вёсны оз ков. Тајө срок бөрас кукаң вужөдсө новлөдлыны поэтөм торја клеткаө. Кузтаыс сылөн 140 см., пастаыс 110 см., кукаңлы плөшщад—1,54 кв. м. Торја клеткасө применајтөмыслөн смыслыс сыын, мыј кукаң сыын изолірујтөма мукөд кукаңјасыс да сы вөсна озжык вермы заразйтчыны. Торја клеткајасын кукаңјас вёсөны кык төлысса арлыдөз, сы бөрын најө вужөдсөны группөвөј клеткајасө, 4-6 јүрөн быдын. Группөвөј клеткајасын најө олөны јалавч арлыдөз, кор вужөдсөны-нын стојлөд.

Гырыс овмөсјасын квајт төлыс бөрын кукаңјас вужөдсөны молоднакјаслы общөј телатникө, а сы бөрын-нын стојлөјасө.

Торја клеткајаслөн стенјасыс вөчсөны кујим боксан ставнас пөвјыс, а воэывсаыс—решетчатөј. Топыд стенјасыслы колө лоны бостассанаөн, клеткалыс плөшщадсө паскөдөм лөбө чінтөм случај вылө. Воэза решетчатөј стенкаас вөчсө өзөс кукаңјасөс пыртөм да петкөдөм вылө. Өзөсас колө вөчны роэ, кытчө поэис ескө пуктыны да өшөдны јуктаган ведра. Мөдөд арлыда кукаңјаслы торја клеткајас вөчсөны неуна гырысжык, молочникјаслы дорыс: кузтаыс 1,5 м., пастаыс 1 м. да судтаыс 1,2 метр.

Ташөм ногөн кукаңјаслы колө торјөдны плөшщад да снабдитны Еверс јашщикјасөн да новлөдлыны поэтөм клеткајасөн, кызі рөділнөј помещеније бердын, сізі і сыыс ортсын молоднаклы, торјөн да группөвөј вёсөм вылө. Группөвөј клеткајаслөн ыждаыс завісітө сені візан кукаңјас лыдыс. Быд кукаң вылө колө 1,5 кв. м. Пошөсјас і тан вермасны лоны бостассанаөн.

Телатник вөчигөн колө төждысны і кукаң-молочникјаслы гулајтөм вылө самөј скөтнөј дворас торја загонјас лөсөдөм јылыс, мыј пыдди поэас исползујтны прөстөј тыртөм группөвөј клетка. Сізкө, колө артавны колана плөшщад. Кукаңјасөс даслунса арлыдсан-нын колө лөзлыны гулајтөм вылө сөстөм сынөд вылө, первој 10-15 минут кезлө, а сесса і дыржык кад кезлө. Тамогыс колө імеітны торја загон телатник дінын, кодөс

відома господствујтыс кōзыд тōвјасыс. Вoјыв крајлōн условіејасыс, сіјō тōвса кōзыдјасōн, оз пыр лезны пōлзујтчыны ывлавывса гулајтан загонјасōн кукаң-молочнікјасы. Секі, ывлавывса загонјас пыддыс колō іспoлзујтны пышкōсса ічōтїк загонјас, кодјас јылыс сорныс вōлі вылынжык. Буржык, дерт, гулајтōмјас скōтнōј двор ортсіын, і наōн колō пōлзујтчыны тујана быд случајјасын. Овмōслы колана лōсōдны общōј правілō, мыј став кукаңјас, даслунса арлыдсаң заводітōмōн-нїн, быд лун пōлучајтōны моціон. Тајō моціоныс јона јонмōдō кукаңјасōс, јонмōдō најōс, кыпōдō аппетіт да развівајтō туша. Самōј телатнікын-кō оз ло прōст плōшщадыс пышкōсса загон вылō, бōрјасō позō лōсōдны лубōј орчча помещеніејын, дерт, сыын чїстота да свежōј сынōд відōмōн, да колана, медем сылōн температура вōлі неуна улынжык, телатнікын дорыс (10° гōгōр). Кукаңјасōс колō лезны гулајтны группајасōн да заставлајтны најōс ветлōдлыны, а не сулавны вōрзывтōг.

Јалавічјасы вōчсōны торја стојлōјас домōдјасōн. Тајō стојлōјасыс сещōм-жō размераōс да сің-жō вōчсōны, кычї і гырыс мōсјасы (стојлōлōн пастаыс 80 см., стојлōлōн куңтаыс 160 сантїметрōз, кујōд канавкалōн пастаыс 50 см.).

Телатнік-молочнік да рōдїлнōј помещеніе бердын колō вōчны торја дежурка жївотнōјјас бōрса дурдывтōг відōдōм вылō.

Кōрым гōтōвітан помещеніе колō снабдітны ларјасōн концентрірованнōј кōрымјасы вылō, ва шонтан кубōн, корнерезкајасōн, жмык дрōбітанјасōн да с. в. Грубōј кōрымјаслыс неыжыд запас позō віңны тамбурјасын. Кōрым віңан помещеніе улō колō лоны проектирујтōма колана плōшщад.

Сїң-жō колō торјōдны плōшщад і јōв да слївкї віңаїн улō, конторкаōн да јōв посудалы кладовка улō.

Вспомогателнōј постројкајас

Скōтнōј двoryс ортсіа сооруженіејасыс пасјам тащōмјасōс:

Жїжепрїјомнік служїтō скōтнōј двoryс візувтыс куң,

а мукöд дырjыс куз да мыскасан вajas примітöм былö. Мыскасан вajas вермасны вескавны і торja пріјомнікö, медым не кізöртны кузсö да не донсöдны сіјöс кыскалöм, лібö качајтöм. Жіжепріјомнікјас вöчöны матö скöтнöј дворсаң, медым не донсöдны сылыс донсö јона ылыстöмөн. Жіжепріјомнік дінын матын оз ков лоны јуан ва јукмöсјас. Најöс верман најтсöдны кујöд ванас, коді пырö мусінмö. Жіжепріјомнік вöчсö прöстöј јукмöскодөн вajas лөтöм сенајасөн да топыд да шоныд вевтөн. Стенајас вермасны лоны кызі пуыс, гöгрöс керјасыс лібö пластінкајасыс, бура сіралöмөн сісмöмыс предупредітöм могыс, сізі і ізjыс, кодöс течöма ізвестково-цементнöј раствор вылын. Војвыв краjлы буржык примеңајтны пу. І гöгрöс вөр і пластінкајас колö течны сіралöм пакла вылын. Став струбjыс быд боксаң колö лоны мавтöма трамбујтöм жірнöј сојөн, кызтанас 30 см, кыщалыс мусінмö да грунтовој ваö пріјомнікыс жіжа сурöмыс візöм могыс.

Жіжа воö муувса труба куза, коді петö скöтнöј дворыс. Жіжепріјомнікö візувтігөн сіјö вермö вескавны смотрöвöј јукмöсö, а сесаң мунны жіжепріјомнікö. Посны скöтнöј дворјас дырjі смотрöвöј јукмöсјас унаыс оз вöчлыны, көт сіјö і абу бур. Леzыс труба усö жіжепріјомнікö сіјö вылыс јукöнас. Јукмöсыс скöтнöј дворö лок газјас бөр воöмлыс позанлунсö чінтöм могыс, торjөн-нін ва затворјас абутöм дырjі, бур лоас трубалыс петкöдан помсö лөзны увлаң вескыд пелöсөн, пыдöсöзыс вотöз. Сы вöсна, мыј тајö помыс пыржык лоас сујöма ваö, то, сізкö, став лок газјасыс, кодјас чукöрмöны ва веркöсын, оз вермыны сурны труба пыр бөр скöтнöј дворö.

Жіжепріјомніклы аслас објомөн колö обеспечівајтны скöтöс картаын візан 3—4 тöлыс кадса ва чукöрмöм. Тöлыс кежлö öтiк мöс вылö колö імеітны 0,3 куб. м. жіжепріјомніклыс објом. Мукöд жівотнöјјас вылö арталöм позö вöчны таz: öтi мöслы öткодавсö 3 вöv, 3 јалавіч сура скöтлөн да чаңјас, 15 кукаң, 5 порс.

Жіжа жіжепріјомнікыс петкöдсö лібö насосөн бöчкаö качајтöмөн, лібö ведрaјасөн гумлалöмөн. Бöчкајасөн жіжа петкöдсö мујас да лугјас вылö најöс вынсöдöм вылö, а сізжö кујöдвізаніңö кујöд кіскалöм вылö.

Кужӧдвӧзанін. Щӧкыда кужӧд петкӧдӧны самӧј скӧт-
нӧј двор дінӧ, тӧв чӧжӧн зев гырыс чукӧрјасӧ сіјӧс чу-
кӧртӧмӧн, кодјас сӧкыда весавсӧны гожа кад чӧжӧн.
Кужӧдлӧн двор сӧенајас да воротајас улын ташӧм чукӧр-
мӧмыс вывтӧ абу колана. Кужӧд уна случајын вермас лоны
зараѳтчӧма заразнӧј микробјасӧн, секӧ сылӧн став кыз-
таыс і орччаса став местаыс вермасны лоны ӧпаснӧјӧн
зараза боксаң. Тајӧ-жӧ вермас лоны і кужӧдын чукӧрмӧм
глытнӧј зародышјас боксаң. Сесса кужӧд жіжа пырӧ
мусінмӧ да најтсӧдӧ • сіјӧс; мусінын лоӧны бур услови-
јејас быдпӧлӧс микробјаслы олӧм да паскалӧм вылӧ, сы
пӧын і заразнӧјјаслы. Кыщалыс грунтӧвӧј вajas вермасны
тӧдчымӧн најтсыны. Животнӧјјас кужӧд чукӧрјас вывтӧ
ветлӧдлігӧн најтсӧдӧны кокјассӧ да тушасӧ, пыртӧны
најтсӧ скӧтнӧј дворӧ да мукӧд дырјыс зараѳтчӧны вред-
нӧј микробјасӧн, лӧбӧ ков зародышјасӧн. Кужӧд чукӧрјас
мешајтӧны скӧтнӧј двор кыщалыс плӧшщадӧс скӧт гу-
лајтан загон улӧ удобнӧја использујтӧмлы. Кужӧд чукӧр-
јас—бур места гутјасӧн колкјас пукталӧм вылӧ, кодјасыс
быдмӧны уна выл гутјас, најӧ лебӧӧны скӧтнӧј дворӧ,
беспокоитӧны животнӧјјасӧс да новлӧдлӧны зараза.

Благоустројеннӧј скӧтнӧј двoryн кужӧд колӧ петкӧд-
ны вескыда кужӧдвӧзанінӧ. Кужӧдвӧзанін колӧ лоны скӧт-
нӧј дворсаң сыладорӧ, кодарӧ мунӧ господствујтыс тӧ-
лыс да 50 метрыс ӧе матынжык, а јӧз оланіјјассаң—200
метрыс ӧе матынжык. Буржык, кужӧдвӧзанін-кӧ сажӧдӧма
тӧвјасыс пујасӧн, вӧчӧма стрӧјбајасыс војвывлаӧ, вӧчӧма
сылан да зер вajasӧн ојдӧмыс.

Кужӧдвӧзанін ем мусінмӧ кодјӧм обыкновеннӧј гу, гӧ-
гӧрыс лептӧм мунас да сој пыдӧсӧн, медем кужӧд ваыс
мусінмас ез пыр. Сојлӧн топӧдӧм жірнӧј слӧјыс колӧ
25 сантӧметрыс ӧе вӧснӧджык. Сы вылӧ, ем-кӧ із, позӧ
волсавны із слӧј. Гуӧс кыщалыс му вал ем сылан да зер
вajasыс вӧзыв вал. Васӧ чукӧртӧм вылӧ вал кыщавсӧ
ортсынаыс вануыс канаваӧн, кодлӧн ем уклон кодар-кӧ
ӧтӧ бокӧ. Кужӧдвӧзанінлӧн пыдӧсас сіѳ-жӧ ем ӧеыжыд уклон
(2 : 100-саң 3 : 100-ӧѳ) вал ӧтӧ стена шӧрлаң, кӧні на-
рошнӧ вӧчсӧ ӧеыжыд колодеч—жіжепріомнік, сетчӧ
вӧзувтыс кужӧдва чукӧртӧм вылӧ. Кужӧдвӧзанін овлӧ
кузмӧс формаа, кодлыс пелӧсјассӧ гӧгрӧстӧма.

Кужӧдвѣанінӧ петкӧдӧм кужӧд течсӧ сетчӧ оз сразу сійӧ став плӧщад пастанс, а јукӧңјасӧн, сы вӧсна, мы јсылӧн вывтӧ вӧснӧд слӧјыс кокнӧа мӧдас пожјассыны зер ваясӧн. Сегга кужӧдлӧн был порціјасыс течсӧны вывсаң, судтанас 1,6—1,8 метрӧз не унжык. Кужӧд-кӧ лоӧ топӧдӧма, то сійӧ буржыка вӧзӧ вынсӧдан својствојассӧ. Сы вӧсна кужӧдсӧ кадыс-кадӧ топӧдӧны, сы былӧ скӧтӧс петкӧдлӧмӧн, лӧбӧ нарошнӧј катокјас прӧменајтӧмӧн. Кужӧд кадыс-кадӧ кӧтӧдсӧ жӧжепрӧјомнӧкса ваясӧн, медым сетны сылы колана васӧдлун. Тајӧ отсалӧ кужӧдӧн нормалнӧја разлагајтчӧмлы. Кужӧд ташӧм чукӧрјасын артмӧ 8—10 неџел чӧжӧн. Војвыв крајын, кодӧ озыр лымјӧн да зерӧн, бур вӧчны кужӧдвѣанін вестӧ прӧстӧј вевт, кодӧ вӧзӧ кужӧдсӧ лӧшнӧј кӧтасӧмыс да пожјассӧмыс.

Кужӧдвѣанінлӧн ыждаыс 165 см. судта, кужӧд штабелъ дырјӧ да скӧтӧс картаын вӧзан кад чӧжӧн кужӧдсӧ кыкыс петкӧдӧмӧн колӧ торјӧдны 50 мӧс былӧ 135 кв. метр. Ветымын мӧскӧд ӧткодавсӧны 100 јур молоднак, 200 кукаң, 200 порс, 100 вӧв.

Картаын вӧзан тӧвса кадын став скӧтлы—і мӧсјаслы, і молоднаклы, і кукаңјаслы колӧ пӧлзујтчыны сӧстӧм сынӧд вылын **быдлунса гулајтӧмӧн**. Гулајтӧм, кодӧ јӧтчӧма неуна ветлӧдлӧмкӧд, кыпӧдӧ скӧтлыс апетӧтсӧ, ӧдзӧдӧ кӧрымјас усваивајтӧм, сетӧ унжык прӧдукціја. Тајӧ мерасӧ колӧ лыддыны быт коланаӧн да пыртны скӧт бӧрса быд лун дӧзӧрӧтан общӧј планӧ. Сӧмын поводдалӧн вывтӧ омӧл условіејас вермасны мешајтны скӧт гулајтӧмлы. Гулајтӧм былӧ колӧ медым скӧтнӧј дворсаң матын вӧліны нарошнӧ **загонјас**. Загон улӧ торјӧдсӧ нурсавтӧм мусӧнма участок—не гуран, кытчӧ вӧзувтӧны зер да сылан ваяс, і не вогса да вылын места, кытчӧ імӧны тӧвса кӧзыд тӧвјас. Загон колӧ лоны косӧн, кодлӧн мусӧнмыс кокнӧда лежӧ ва, тӧвсајын, бура јурдӧдӧма шондӧ југӧрјасӧн. Бур ескӧ вӧлі со-тыс шондӧ југӧрјасыс лӧбӧ чорыд зерыс да тӧлыс лӧсӧдны загонын вевт. Загон колӧ торјӧдлыны некымын участок былӧ, быдӧнӧс торјӧн пощӧмӧн. Тајӧ сетӧ позанлун тајӧ участокјассӧ ӧтщӧц іспользујтны разнӧј ар-лыда скӧтјаслы, торјӧн сӧз жӧ ӧшјаслы, куқјаслы да с. в.

Скӧт костын заразнӧј вӧсӧмјас лоны верманлун тӧд-

вылын кутӧмӧн, быд колхоз быт должен имеитны скӧт-
нӧй дворсаң да јӧз оланінсаң ылын торја помещеније,
кытчӧ позіс ескӧ торјӧдны, кызі заразнӧй вісӧмӧн вісыс
скӧтјасӧс, сіз-жӧ і заразнӧй вісӧм куза подозрительнӧј-
сӧс. Тащӧм помещенијеас заразнӧй вісӧмӧн вісыс скӧт-
јасӧс колӧ візны вісіг чӧжыс, кытчӧз оз бурдны, либӧ
кытчӧз оз кувны, мӧдногӧн-кӧ долженӧс лоны изоли-
рујтӧмаӧс (торјӧдӧмаӧс) мукӧджассыс, мыјла шусӧ тајӧ
помещенијеыс **изоляторӧн**. Изолирујтӧм скӧтӧс торјӧн
вердӧны і јукталӧны, најӧс торјӧн јірсӧдӧны (лезас-кӧ
врач); најӧс дӧзӧритӧны торја јӧз, кодјас оз імӧдчывны
зӧнвіза скӧтјас дінӧ, оз пырны обычнӧй дворјасӧ да с. в.;
дӧзӧритӧм вылӧ примеңајтсӧны чік торја предметјас — зыр-
јас, ведрјас, росјас, щӧткајас да с. в. Тащӧм чорыда
изолирујтӧмыслӧн могыс гӧгӧрвоана—медса јона чінтыны
зараза паскалӧм да сіјӧн візны зӧнвіза скӧтӧс заразит-
чӧмыс.

Изолятор колӧ вӧчны ылӧжык олан стрӧјбајасыс, скӧт
оланіңјасыс, кӧрым складјасыс, јуан ва бостаніңјасыс,
ветлӧдлан тујјасыс, пӧскӧтінајасыс да с. в. Сіјӧс колӧ
стрӧитны бокӧ скӧтнӧй дворјассаң 250 метрыс не матӧ-
жык, ветлӧдлан тујјасыс 50 м. не матӧжык. Участок колӧ
лоны не васӧдӧн, не крут гӧра вылын, кытыс заразитчӧм
ваыс вермӧ візувтны уван да паскӧдны зараза. Бур
сіјӧс пошны либӧ гӧгӧрыс кодјыны канава да не лезны
сетчӧ вескавны кыз скӧтлы, сіз-жӧ і јӧзлы, кодјас абу
јітчӧмаӧс изолированной скӧт бӧрса дӧзӧритӧмкӧд.

Изолятор колӧ артавны 3—5% вылӧ скӧт обшщӧй јур-
лыдыс. Сы бердын колӧ лоны неыжыд прӧст му участок ві-
сыс мӧсјасӧс дворын вӧлнӧја віӧм вылӧ да сетчӧ выл скӧтӧс
местітӧм вылӧ, заразнӧй вісӧм чорыда друг паскалӧм
сучајын. Бур тајӧ участок вылас имеитны вӧлӧс дома-
ланін да кӧт кокні прӧстӧй вевт, сстыс шонді југӧрјасыс
да кістан зерыс віӧм вылӧ. Изолятор колӧ стрӧитны се-
щӧм јонӧс да чістӧјӧс, медем сесга, сені заразнӧй вісыс
пемӧсјас олӧм бӧрті, сіјӧс позіс прамӧја чістітны да де-
зинфіцирујтны. Та вӧсна колана, медем стенјасыс да жож-
јасыс вӧліны шылыдӧс, рӧннӧјӧс да ез вермы сетчӧ
пырны кујӧд ваыс. Пу стенјассӧ вӧчны не гӧгрӧс вӧрыс,
а сіралӧм пластінкајасыс, течны најӧс сіралӧм пакла вылӧ.

Бур ескö вöліс щöкötуритны. Пуыс буржык—із, кірпіч. Торја колана жожјаслөн топыдлун да вaјасöс лeзтöмлун. Нaјö-кö пуыс, то колö сiравны. Пу пыддi позö пöлзуйтчыны топöдöм жiрнöј сојөн, кодлыс, сы вылын быд скöt олöм бöрын, вылыс слöјсö бостöны да гуалöны скöt кладбище вылö. Му—омöлжык сој дорыс. Изоляторын колö лоны торја станокјас, кодјасöс бура изолируйтöма öта-мöдсыс топыд, шылыд переборкајасөн. Буржык, нaјö-кö воöны пötöлöкöзыс, а изоляторын-кö пötöлöкыс абу, то жужданас вöчсöны жожсаң 2¹/₂ метрыс не лапкыджыка. Јешцö буржык вöлі ескö имейтны быд станокö торја пыранін общöј либö торја тамбурјасөн. Быд станокын колö лоны тырмымөн плöщадa аслас öшiң, медем станокын вöлі тырвыјö југыд. Кормушка колö вöчсыны бура стружитöм пöвјасыс, кодјасöс позö мыскыны да дефиницируйтны. Быд станоклы колö имейтны ассыныс дöзöритан предметјас: ведра, зыр, рос, вiла, щötка да с. в. Торјөн колö вiңны кöрым.

Торја коланаöс кужöд да куз обезвреживајтан правилöјас. Та куза indödjас сeтас ветеринарнöј врач.

Скötнöј двор бöрса дöзöр .

Скötнöј двор зоннас корö ас бöрсаыс колана дöзöр. Кущöм кöт бура сiјö ез вöв стрöйтöма, лeзан-кö обезличка да еновтан вiзöдтöг—сiјö зев ödjö вермас пöрны меdса омöл скötнöј дворö, кöни помтöм лöб быд сiкас локторјасыс. Сы вöсна, двор бöрса, а сыкöд щöц i скöt бöрса дурдывтöм дöзöр лöсöдöм ем быд колхозлөн быт уöдaн планöвöј задaнiе.

Стенјас бöрса дöзöр. Аскадö да бура стенјас көнöпaтiтöм, сiјö либö мöд ремонтјас да испaвiтöмјас, кодјас гарантiруйтöны скötнöј дворын шоныд кутöм да тöв ветлöмыс вiзöм, лöоны меdвoззa öчepедa мoгөн скötöс стојлöын вiңны сувтöдтöз. Тaјö мoгыс, гöгöрвоана, лöб быт вöчанаөн i скötнöј дворөн пöлзуйтчан став кaдaс. Кaдыс-кадö тöлысын öтiкыс не шoчжыка, став стенјассö (i пötöлöксö) колö чышкыны черaнвeзјыс да бусыс, тaјö кaд кeжлас скötöс ывлaö вöтлылöмөн. Бус да черaнвeз чышкöмөн уберитам i бура уна мiкробјасöс, мыјөн оздо-

ровітам скѳтнѳй двѳрсѳ. Вѳнас ещѳ вылѳ кыкыскѳтнѳй двѳрлыскѳ став стѳнјассѳ да пѳтѳлѳкскѳ колѳ белѳтны кускѳдтѳм ѳзвесткаыскѳ вылыск вѳчѳм раствѳрѳн. Тѳщѳм белѳтѳмыск дезѳнѳцірујтѳ стѳнјассѳ, мѳднѳгѳн-кѳ—вѳлѳлѳ мѳкрѳбјѳсѳс, а мѳд бѳксаң, нѳјѳс јѳждѳдѳмѳн, јѳнжыка јурдѳдѳ став помѳщѳнѳјѳсѳ. Вреднѳй мѳкрѳбјѳсѳс надежнѳјжыка бырѳдѳм могыск белѳтѳмскѳ колѳ нуѳдны не ѳтѳпѳв, а ещѳ вылѳ кык пѳв, а буржык—кујѳм пѳв, быд белѳтѳм нуѳдны вѳзѳа белѳтѳм космѳм бѳрын. Јѳжыд стѳн бѳстѳ шѳндѳлыск југыдскѳ сѳмын 8%, а 92%-скѳ ѳтражајтѳ, мыј вѳсна став помѳщѳнѳјѳеыск выгѳрываютѳ унжык југыд, кодѳ скѳтлы јѳна полѳзнѳ. Кѳз (сѳз-жѳ і пожѳм) пу бѳстѳ тѳдчымѳн-нын унжык југыдскѳ, 40—50%-ѳз да ѳтражајтѳ ассаңыск 60—50%. Кѳзјыск лѳбѳ пожѳмыск вѳчѳм белѳттѳм стѳнјѳса помѳщѳнѳјѳеын тѳдчымѳн пѳмыджык, шѳндѳѳн ѳтѳкодѳ јурдѳдѳгѳн, сѳјѳ-жѳ, нѳ белѳтѳм стѳнјѳс дырјѳ дѳрыск. Белѳтѳм стѳнјѳс вылын тѳдчѳжык бусыск да с. в.

Пѳтѳлѳкјѳс бѳрѳса дѳзѳр. Пѳгѳлѳкјѳслы асланыск конструкціѳ сертѳ колѳ лѳны шѳныдѳн, кодјѳс ѳз лѳзны чѳрдакѳ нѳ шѳныд, нѳ вѳ, нѳ газјѳс. Тѳв кѳжлѳ шѳнтѳм, щѳлјѳс заѳѳлајтѳм, кадыск-кадѳ бус да черѳнвѳз чышкѳм, кадыск-кадѳ белѳтѳм—сѳ пѳтѳлѳкјѳс бѳрѳса дѳзѳрѳтѳмын ѳсновнѳй ѳсловѳјѳѳѳс. Јѳжыд пѳтѳлѳк, нѳ нѳјт, буса, вермѳ кутны југыдскѳ 30 і унжык прѳчѳнт.

Ѳшѳњѳс бѳрѳса дѳзѳр. Ачыск-нын гѳгѳрѳѳѳѳѳѳѳѳ, мыј ѳшѳњѳс колѳ лѳны стѳклѳѳѳн. Стѳклѳ пыр колѳ лѳны чышкѳма да чѳстѳј, гыѳртѳм. Нѳјт стѳклѳ вермас бѳстны шѳндѳлыск југыд 50 і 90 прѳчѳнтѳз, а кынмѳм 80 прѳчѳнтѳз. Сѳзкѳ, кыкнан случѳјѳс скѳтнѳй двѳрын лѳѳ тѳдчымѳн пѳмыджык да вѳсѳджык, мыј скѳтлы абѳ-нын здѳрѳѳѳј. Тѳв кѳжлѳ колѳ тупкыны став щѳлјѳсскѳ да пукѳѳѳѳны мѳд рамајѳс. Вѳнас шѳныд кадјѳсѳ ѳшѳњѳс колѳ вѳставны тѳлѳлан бѳксаңыск, сынѳдскѳ сѳстѳммѳдѳм да помѳщѳнѳјѳсѳ кѳстѳм могыск.

Жѳжјѳс бѳрѳса дѳзѳр. Сы вѳсна, мыј пу жѳжјѳс кыскѳны ас пѳѳс вѳјѳс да лѳсѳдѳны ѳсловѳјѳѳѳс ас пыщѳкас заразнѳй мѳкрѳбјѳс вѳчѳм вылѳ бур ѳсловѳјѳѳѳс, сы вѳсна тајѳ жѳжјѳсскѳ лѳбѳј кадѳ колѳ вѳзны сѳстѳма да косѳ. А та могыск колѳ лѳсѳдѳны сѳщѳм пѳраѳѳѳѳ, код дырјѳ кујѳд да куз убѳрѳтѳм нуѳдскѳ суткѳ чѳж. Кујѳд

колѡ пыр-жѡ ідравны да петкѡдны скѡтнѡј дворыс, а куз—чышкыны корѡсѡн лѡбѡ роскѡн жѡжевѡј канаваѡ да візувтѡдны куз колодчѡкѡ. Кадыс-кадѡ, 20 лун піын ѡтчѡд вѡлі ескѡ јона пѡлезнѡ став жѡжјассѡ мыскыны пѡс кунваѡн, швабраѡн лѡбѡ роскѡн зыралѡмѡн, 3—4-ыс тѡв чѡжѡн дезѡнфіцірујтны жѡж вылыссѡ кусѡдѡм ізвестка раствѡрѡн, најѡс пасталаыс кіскалѡмѡн (вылыс кусѡдѡм ізвестка 1 кгр. порошок вылѡ 5 літр ва).

Жѡжевѡј колодчѡкјас, кадыс-кадѡ чѡстѡтны пыдѡсас пуксѡмторјасыс (кор абуѡс скѡтјас); прѡверајтны муувса труба куза кујѡдва мунѡмсѡ, коджас куза вајас візувтѡны жѡжепрѡјомнѡкѡ; віѡдны сы бѡрса, медым пу жѡжјасын ез лоавны щѡлјас, ез чуктавын јѡс желјас, ез нуκласны да ез чегјасны жѡж плакајас да с. в.

Кормушкајас бѡрса дѡѡрѡтѡм—кѡрым коласјасыс најѡс бура да дѡрвыв весалѡмын. Тајѡ торја-нѡн колана пыза лѡбѡ ѡтруба—сорасјасѡн вердѡгѡн, сілѡсѡн вердѡгѡн, сы вѡсна, мыј тајѡ кѡрым коласјасыс вермасны шоммыны да шыкѡдны кѡрымлыс выл порціјајассѡ. Вердчан жѡлѡб торја кормушкајас вылѡ торјѡдан щѡтјас-кѡ кутасны вѡрны, аскадѡ колѡ крѡпѡтны.

домѡджас требујтѡны дыгдывтѡма віѡдѡм најѡ зонлун да бурлун бѡрса, а сіз-жѡ крѡпѡтѡм јонлун бѡрса да с. в.

Јуан ва тыра **щанјас да бѡчкајас** бѡрса дѡѡр јылыс вісталѡма вылынжык.

Важнѡ дѡѡр **вентѡлаціѡннѡј трубајас** бѡрса. Колѡ віѡдны сы бѡрса, медым трубајаслѡн пыщкѡсыс вѡліны чѡстѡј, мед ез вѡвны черанвезјас, ізасјас, кај позјас да сіз вѡзѡ, медым ез вѡвны щѡлјас да дѡска костјасас југыдпыранѡнјас, медым задвіжкајас да клапанјас вѡліны пѡрадокын; медым чардакса да вевтвывса шонтыс кожукјас вѡліны пѡрадокын да чорыда кутѡсны тыртан матѡріалјассѡ. Колана аскадѡ да тырмымѡн кад кѡжлѡ лѡзлыны ужѡ вентѡлаціѡннѡј трубајас. Тѡдчѡны-кѡ помещѡнѡіеын варулѡн чукѡрмѡм, лѡк дукјас, портѡтчѡм сынѡд—колѡ востыны став кыскыс і пыртыс трубајассѡ да вежны сынѡдсѡ. Кыскѡм колѡ нуѡдны і вывсаныс і увсаныс. Ывласа улын температура дырјѡ колѡ бура віѡдны пыртыс каналјас уж бѡрса, медым помещѡ-

нїјесö јона не көзöднѹ. Вентїлационнöј трубајаслөн ужыс колö мунны дугдывтöг, лунтыр, сöмын вѹвтї көзѹдјас дырјї пыртыс каналјаслыс ужсö чїнтöмөн.

Вентїлационнöј трубајас уж бöрса вїзöдöм да налыс ужсö регулїрујтöмкöд öтщöщ колö дугдывтöм тöждысöм помещенїје кослун да температура вöсна. Мöсјас да јалавїчјас оланїнын температуралы колö лоны 7 градусыс не улын Цельсїј термометр сертї, а телатнїкын да рöдїлнöј помещенїјеын 12—15 градусыс не улöжык. Телатнїкын да рöдїлнöј помещенїјеын ковмас пöлзүјтчыны пачөн секї, кор мöсоланїнын да скöтнöј двор му-кöд јукөнјасын пачјас запретїтöма. Тајö помещенїјејасас шоныдыс чукöрмö скöтјас тушаөн ѹдѹелајтöм шоныдыс. Пачјас абутöм ылö вїзöдтöг, мöсоланїнын бур качествоа стенјас, пöтöлöкјас да жожјас дырјї сѹнöдлөн температураыс вермас кыптыны јона ылö, 7—10° общнöј нормајассö вевтыртöмөн. Аззѹвлан і мöдара петкöдчöмјас—ѹвлаын көзöдöдїгөн температуралыс резкöја усöм. Талөн помкаыс, пыртыс трубајасөн көзѹд сѹнöд вѹвтї јона сетöм,—стенјаслөн, жожјаелөн да пöгöлöкјаслөн неїсправност. Температуралөн вежласöмјас кызї чїнöмлаң, сїзї і кыптöмлаң вреднöјöс скöтлы.

Горнїтны-кö сѹнöд васöдлун јылыс, то сылы стöч норма мїјан абу. Прїмїгöма лыддѹны скöтнöј дворјаслы сѹнöд относїтелнöј васöдлунлыс медса ылын ыждасö 75 %. Васöдлун мерајтöм колхозјаслы неуна сöкѹджык, сы вöсна, мыј та могыс колö пöлзүјтчыны прїборјасөн. Вообще-жö колö пасјыны, мыј сѹнöдлөн ылын васöдлун, торјөн кодї матысмö пывсан, лїбö көзöдѹыв усло-вїејасö, вѹвтї вреднö скöтлы. ылын васöдлун вреднö кызї скöтнöј дворын улын температура дырјї, сїзї-жö і ылын дырјї. Сы вöсна быд скöтнöј дворын скöтöс картаын вїзан кадö колö прїмїтны став мерајас сїјöс костöм ылö. Общöј стрöїтелнöј мерајас кынзї, кызї мусїн костöм да с. в., колö вїзöдны сы бöрса, медым скöт помещенїјејасын ешажык сулалїсны быдпöлöс ва-јас да васöд предметјас. Сїјö лоö, мыј колö вїзöдны аска-дö кујöд ва вöтлöм бöрса да кујöд ва жöлöбјас чїстїтöм бöрса, кујöд бура уберїтöм бöрса; ва волöс кык-кујїм-пöв вежлалöм бöрса; жожјас мыскöм бöртї косöз чыш-

калѡм бѡрса да с. в. Сыыс кынѣи, варујас кыскѡмын тѡдчана отсѡг вермас сетны вентілаціоннѡј трубајаслѡн бура ужалѡм. Волѡс вылѡ торф пріменајтѡм сіѣ-жѡ вывті бур, сы вѡсна, мыј торф кыскѡ уна ва сынѡдыс да кыскѡ ас піас уна ва. Торја случајјасын, торја-нын телатнікјасын, сынѡдыс васѡдсѡ кыскѡм могыс поѣ пріменајтны кусѡд-тѡм ізвесткалыс пожналѡм посні порошоксѡ. Індѡдјас сетас ветерінарнѡј врач.

Скѡтлѡн җонвічалун состојаніеын важнѡј условіеѡн ем **волѡсјас** пріменајтѡм да сіѣс аскадын вежѡм да ідралѡм. Волѡс колана быд скѡтнѡј дворын. Сіѣс сетѡ јонжыка шоныд, јонжыка кос, јонжыка удобнѡј места. Скѡт, ас улас волѡс імеітігѡн, окотапырысжык шојчѡ кујлѡмѡн, омѡлжыка кѡчалѡ жожыс, озжык прѡстудітчы да вісмы скѡтыс, сетѡ вылын продуктівност. Волѡс вылѡ колѡ віҗны сещѡм матеріалјас, кодјас шоныдѡс асныс аснас да, сыыс кынѣи омѡла лѣѡны шоныдсѡ тушасан жожѡ.

Колана нѡшта, меѡым волсасан матеріалјас бура кыскіс-ны ас піас ва, куѣ, ва рујас да сынѡдыс газјас. Та бок-сан медбур матеріалѡн лѡѡ волсасан торф. Сы бѡрса мунѡны кос пілнѡјпыѣјас, іҗас, кос ніш, кос корјас. Омѡла тујанаѡс козпу -да пожѡмпу лысјас. Ѓајт-сѡм да васѡд волѡс колѡ некымыныс луннас ідравны да вежлавны косѡн. Оз поѣ лѣҗны, меѡым скѡт дыр оліс васѡд да уајт волѡс вылын: прѡстудітчѡм да уајтсѡмыс кынѣи уајѡ вермасны і зараѣтчыны вреднѡј мікробјасѡн. Васѡд волѡс улын жожјас регыджык кіссѡны, сісѡны, чегласѡны.

Рѡділнѡј помешщеніе да **телатнік бѡрса дѡѣѡр** нінѡмѡн јона оз торјав мѡсоланін бѡрса дѡѣѡрыс. Тан сѡмын колѡ јонжыка віѣѡдны жожјас сѡстѡмлун да кос-лун бѡрса; сынѡдлѡн температура да кослун бѡрса; сынѡд сѡстѡмлун бѡрса; волѡс сѡстѡмлун да щѡкыда веж-лалѡм бѡрса; стѡнјас да пѡтѡлѡкјас белітѡм бѡрса; ѡшін-јасын стеклѡјас сѡстѡмлун бѡрса да с. в.

Жіжепріјомнік бѡрса дѡѣѡр—сетыс аскадын жіжа петкѡдѡмын лібѡ качајтѡмын, сы бѡрса віѣѡдѡмын, меѡым грунтѡвѡј да вылысса вajas ез пырны жіжепріјомнікѡ, меѡым вевтјас пыр вѡліны пѡрадокынѡс да сіѣ возѡ.

Колана, меѣым прїѣомнїкын чукѣрмѣм ва ез кут скѣтнѣѣ дворса вѣяслыс вїзувтѣмсѣ.

Вылынжык їндѣм таѣѣ став правїлѣѣассѣ нуѣдѣм обес-печїтас скѣтлы картаын вїзїгѣн тырмымѣн бур условїе-ѣас лѣсѣдѣм; вїсѣмѣас чїнтѣм, лїбѣ дугѣдѣм; продуктїв-ност кыпѣдѣм, Воївыв країлы сѣтас почѣтнѣѣ места Со-їузын скѣтвїзѣм развїваїтѣм куѣа.

Јуріндалыс

Лыстак

Воґкыв	3
Скѳтнѳј двор улѳ места бѳрјѳм	5
Мѳсвѳғанѳн да сывѳн пышкѳс устројство	9
Рѳдѳлнѳј помешченѳје. Ђелатнѳк	27
Вспомогателнѳј постројкајас	32
Скѳтнѳј двор бѳрса дѳѳѳр	37

U. 1937
PLATE No. 54
REPRODUCED BY

HERB. No. 3781

КАЗАЛОМ ОПЕЧАТКАЈАС

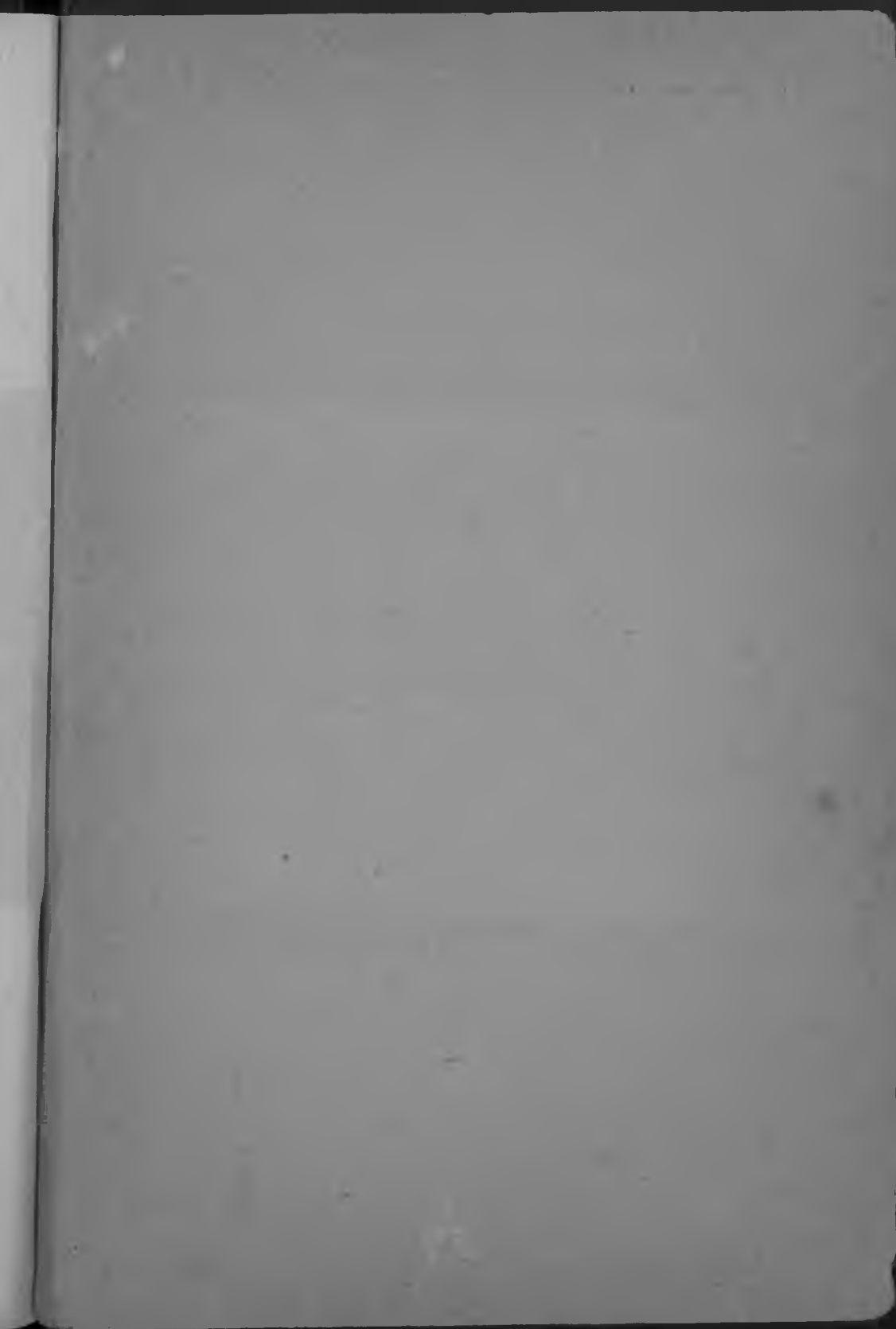
Лытбок	Строка лыд	Гіжѡма	Колѡ лыддыны
6	17-ѡд увсаѡ	лыддысѡ	лыддысѡ
7	15-ѡд увсаѡ	лыддысѡ	лыддысѡ
13	11-ѡд вывсаѡ	(куз да кужѡд)	куз (да кужѡд)
32	5-ѡд увсаѡ	вѣзан	вѣзанін
34	7-ѡд увсаѡ	вѣзыв	вѣзыс
35	15-ѡд вывсаѡ	Кужѡдвѣзанінлѡн ыж- данс 165 см. судта,	Бостны-кѡ кужѡдвѣзанін- лыс ыждасѡ, то 165 см. судта
39	13-ѡд увсаѡ	вѡліны	вѡлі

Как построить скотный двор.

Тираж 3130. Заказ № 1356

U 1957
Aut No 54
Exonum. A

Aut. No 3781

донус 60 ур. 2033

Коми-3

3-1396